

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

ПРИМЕНЕТА ПОЛИТИКА И ДИПЛОМАТИЈА

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

ВОЕНА ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСНИ СИСТЕМИ

ШТИП

Јонче Манојлов

**„ПРИМЕНА НА ВОЕНАТА ДИПЛОМАТИЈА КАКО ИНСТРУМЕНТ НА
ДРЖАВНА (ПОЛИТИЧКА) МОЌ ПРИ СПРАВУВАЊЕТО СО СОВРЕМЕНИОТ
ТЕРОРИЗАМ“**

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

Штип, ноември 2013 год.

Комисија за оценка и одбрана

Претседател: Проф. Доц. д-р Олга Кошевалиска
Правен факултет
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Член (ментор): Проф. доц. д-р Методи Хаџи-Јанев
Правен факултет
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Член: Вон. проф. д-р Јован Ананиев
Правен факултет
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	3
Глава 1 - Еволуција на современиот тероризам и примената на инструментите на државна (национална моќ) во справувањето со него.....	5
1. Дефинирање и поим на тероризам.....	5
2. Развојот на меѓународниот тероризам низ историјата.....	8
3. Меѓународниот тероризам за време на Студената војна.....	11
4. Меѓународниот тероризам по завршување на Студената војна.....	12
5. Меѓународниот тероризам по 11 септември.....	12
6. Инструментите на национална моќ во справување со современиот тероризам.....	18
Глава 2 - Примена на воената дипломатија во справувањето со современиот тероризам како дел од употребата на сила.....	24
1. Облик на примена на воената дипломатија во рамките на употребата на сила како инструмент на моќ.....	24
2. Воената дипломатија за време на операцијата „Истрајна слобода“.....	30
3. Воената дипломатија за време на операцијата ИСАФ.....	31
3.1. Воената дипломатија на Република Македонија за време на операцијата „ИСАФ“.....	32
4. Воената дипломатија и операцијата „Слобода за Ирак“.....	34
4.1. Воената дипломатија на Република Македонија за време на операцијата „Слобода за Ирак“.....	36
5. Воената дипломатија во справување со глобалниот тероризам надвор од операциите во Авганистан и Ирак.....	39
5.1. Искуството на Република Македонија – случајот Ел Масри.....	41
Глава 3 - Примената на останатите инструменти на државна (политичка) моќ како алтернатива на употребата на сила и препораки за Република Македонија.....	46

1. Предноста на дипломатијата, економијата и информациите како инструменти на национална (политичка) моќ пред употребата на сила во справувањето со современиот тероризам.....	46
2. Воената дипломатија и примената на дипломатијата како инструмент на државна (политичка) моќ: алтернатива на употребата на сила.....	52
3. Воената дипломатија и примената на економијата како инструмент на државна (политичка) моќ: алтернатива на употребата на сила.....	58
4. Воената дипломатија и примената на информациите како инструмент на државна (политичка) моќ: алтернатива на употребата на сила.....	61
5. Препораки за Република Македонија како може да ја искористи воената дипломатија како дел од глобалните напори во справување со современиот тероризам.....	69
ЗАКЛУЧОК.....	77
Користена литература.....	79

ВОВЕД

Современиот тероризам по многу нешта се разликува од класичниот тероризам. Таквата разлика придонесе на меѓународен план државите да започнат да применуваат поинаков начин за негово справување. Така на пример, ако при справувањето со тероризмот државите и меѓународните организации од меѓународно-правен аспект се повикуваа на кривичното право (усвоени низа конвенции во кои тероризмот се инкриминира како кривично дело кои подоцна се имплементирани во националните законодавства), по 11 септември 2001 година дојде до значителна промена во справувањето со истиот. Резолуцијата 1373¹ на Советот за безбедност на ООН го поврзаа правото на самоодбрана (во случајот на САД) со борбата и начинот за справувањето со тероризмот. На тој начин правната основа за преземањето на мерки и активности од страна на државите како субјекти на меѓународната сцена не е повеќе единствено националната кривична легислатива, туку меѓународно право за вооружен конфликт. Тоа значи дека наместо полициски сили, операциите против тероризмот ги изведуваат воени сили.

Во пракса дел од државите предводени од САД во име на правото на самоодбрана започнаа со операцијата „Истрајна слобода“ во Авганистан. Операциите беа дизајнирани на тој начин што за цел немаа само да ја отстранат непосредната опасност, туку и идната можна опасност, па наместо класична самоодбрана операциите се претворија во операции за смена на режимот (конкретно на Талибаните). Подоцна започна со работа и операцијата ИСАФ, во која активно учество има и Република Македонија од 2002 година до денес. Во 2003 година, под изговор дека се чувствува загрозувана од Ирак, САД поведе кампања за соборување на режимот на Садам Хусеин. Дел од европските сојузници како Германија, Франција и некои други, заедно со Русија и Кина се спротивставија на ваквиот пристап. И покрај тоа, САД поведе коалиција од над 45 земји со кои ја започна операцијата „Слобода за Ирак“. Република Македонија, исто така, со свои војници учествуваше од 2003 година

¹ <http://www.minoritycentre.org/library/rezolucija-1373-saveta-bezbednosti-un> Усвоена на 4385 седница на Советот за безбедност, 28 септември 2001 година

до 2010 година кога се повлече и последниот контингент на АРМ. Како и во случајот со Авганистан и во случајот со Ирак дојде до смена на режимот, па од условно самоодбрана се премина во процес на систем на градење на нации. Иако коалиционите војници успеаа да ја окупираат територијата на Авганистан и Ирак, се добива впечаток дека наместо да ја губи својата моќ Ал Каеда стана посилен. Една подетална анализа на пристапот во справувањето со современиот тероризам јасно ќе покаже дека од аспект на инструментите на државната (политичка) моќ наместо дипломатијата, информациите и економијата коалиционите сили предводени од САД се потпираа на војската и употребата на сила. Оттука е и важноста на оваа тема која има за цел да ја разработи суштината на примената на воената дипломатија како дел од употребата на сила (војската) како инструмент на државна моќ. Истражувањето треба да покаже зошто и покрај воената доминација на Авганистан и Ирак, глобалната војна против тероризмот сè уште трае и е најдолга војна во поновата светска историја. За да го разбереме тоа, истражувањето ќе се фокусира на тоа како и на каков начин се променил тероризмот и што е тоа што го прави специфичен различен од класичниот тероризам. Откако ќе го разбереме процесот на еволуција на тероризмот, а со тоа и современиот тероризам, трудот ќе го анализира пристапот на справувањето со современиот тероризам, односно примената на воената дипломатија како дел од употребата на сила (инструмент на национална – државна моќ). Од оваа анализа треба да произлезе заклучок за недостатоците кои досегашниот пристап во справувањето со тероризмот ги има, воедно, тоа ќе биде основа за давање на препораки на кои во иднина треба да се фокусираат државите.

Глава 1 - Еволуција на современиот тероризам и примената на инструментите на државна (национална моќ) во справувањето со него

1. Дефинирање и поим на тероризам

Тероризмот не можеме да го дефинираме и е мултидисциплинарен, единствена дефиниција за тероризмот не постои, има повеќе дефиниции од повеќе еминентни професори и автори кој секој го дефинира на свој начин и му дава посебна димензија. Постојат голем број на меѓународни организации кои се занимаваат со прашањето на тероризмот, а со тоа и голем број на дефиниции.

На пример Според авторот Брајан Џенкинс² тероризмот се состои од нелегитимна употреба на сила за постигнување на политичка цел кога невините луѓе служат како мета. Овој автор тероризмот го смета како насилство кое служи да се оствари определен ефект, насилство кое најчесто не е примарно, а понекогаш воопшто не е насочено за постигнување на физички ефект на актуелната цел туку насилството најповеќе е насочено кон тоа да предизвикува драматично влијание врз аудиториумот.

Поланд Џемс М.³ Поланд го определува тероризмот како против законска употреба на закани и насилство против лица и имот првенствено за реализирање на натамошни политички и социјални цели. Обично се настојува да се заплаши владата, поединците или групите или да се измени нивното однесување и политика.

Радослав Гачинович,⁴ Современиот тероризам е форма на насилно однесување, тој е генератор на насилство или претење со насилство, со цел блокирање и функционирање на влади, односно, на општествено-политичкиот систем и промовирање на политички, идеолошки или повисоки верски принципи на севкупното насилство.

Владата на САД⁵ уште од 1983 година употребува дефиниции за тероризмот кои во суштина се детерминирани од следните елементи: Поимот тероризам претставува промислено, политичко мотивирано насилство

² <http://www.slideshare.net/neebitno/65-terorizam-i-antiterorizam>

³ <http://www.slideshare.net/neebitno/65-terorizam-i-antiterorizam>

⁴ Radoslav Gaćinović Institut za političke studije, Beograd Str. 9

⁵ <http://www.slideshare.net/neebitno/65-terorizam-i-antiterorizam>

извршено против невоена цел од страна на субнационални организации или тајни агенти. Поимот меѓународен тероризам подразбира тероризам во кој се вклучени граѓаните или територијата на повеќе од една земја.

Стејт депарментот ја користи следнава дефиниција на тероризмот: "Политички мотивираното насилство во прв степен, кој ќе се одржи против цивилни (noncombatant) цели од локалните групи или лица со прикриен идентитет, обично се наменети да влијае врз јавното мислење", "незаконско користење на сила или насилство против лица или имот за да ги заплаши владата, цивилното население или други сегменти и да се промовира на политички или општествени цели".⁶

Американското Министерство за одбрана го дефинира тероризмот како: "На незаконско користење на - или закана од - на сила или насилство против лица или имот за да ги заплаши владите или општествата, почесто за да се постигне политички, религиозни или идеолошки цели".⁷

Список на меѓународни конвенции и протоколи во врска со тероризмот;⁸

1. Конвенција за прекршоци и одредени други пресапи извршени во авион – Токио 14.9.1963 година
2. Конвенција за незаконско заплenuвање авион – Хаг, 16.12.1970 година
3. Конвенција за сузбивање незаконски дејства против безбедноста на авион – Монреал, 23.9.1971 година
4. Конвенција за спречување и казнување на кривичните дела против меѓународно заштитените лица, вклучувајќи ги и дипломатите – Њујорк, 14.12.1973 година.
5. Европска конвенција за сузбивање на тероризмот, Стразбур 27.1.1977 година.
6. Конвенција против земање заложници – Њујорк, 17.12.1979 година
7. Конвенција за физичка заштита на нуклеарни материјали - Виена 3.3.1980 година

⁶ Mr Nikola Banićević: Međunarodno pravni i institucionalni aspekti borbe protiv terorizma, 1.2. Definicija terorizma str.11

⁷ Исто..... Definicija terorizma str.11

⁸ ccvista.taix.be/showDoc.asp?celex=32001E0930 преземено од: Заеднички став на Совет на европска унија од 27 декември 2001 година за борба против тероризмот (2001/930/ЦФСП)

8. Протокол за сузбивање на незаконските насилни дејства на аеродромите на меѓународната авијација, дополнително на Конвенцијата за сузбивање незаконски дејства против безбедноста на авиони – Монреал 24.2.1988 година
9. Конвенција за сузбивање незаконски дејства против безбедноста на поморската навигација - Рим, 10.3.1988 година
10. Протокол за сузбивање на незаконските дејства против безбедноста на платформите во континенталните води – Рим, 10.3.1988 година
11. Конвенција за означување на пластичните експлозиви за да се детектираат – Монреал, 1.3.1991 година
12. Конвенција на ОН за сузбивање на терористичките бомбардирања – Њујорк, 15.12.1997 година
13. Конвенција на ОН за сузбивање финансирање тероризам - Њујорк, 9.12.1999 година.

Исто така и кај нас е опфатен и донесен закон за тероризмот како казнено дело според кривичниот законик на Република Македонија, на 30.03.2004 со измени и дополнувања на казниот законик на РМ каде во измените во Член 215 пишува:⁹

По членот 394 „злосторничко здружување“ се додава нов наслов и нов член 394-а, кој гласа: “Терористичка организација“, во КЗ на Р.Македонија има и други членови кој гласат, терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедност (член 313), терористичка организација (член 394-а),тероризам (член 394-б), злосторство против човечноста (член 403-а), меѓународен тероризам (член 419), земање заложници (член 421);

ЗАКОН ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА ДОГОВОРОТ МЕЃУ ВЛАДАТА НА Р.МАКЕДОНИЈА И СОВЕТОТ НА МИНИСТРИ НА Р.АЛБАНИЈА ЗА СОРАБОТКА ВО БОРБАТА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМОТ, ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ, НЕДОЗВОЛЕНА ТРГОВИЈА СО НАРКОТИЧНИ ДРОГИ, ПСИХОТРОПНИ СУПСТАНЦИИ И ПРЕКУРСОРИ, ИЛЕГАЛНАТА МИГРАЦИЈА И ДРУГИ НЕЛЕГАЛНИ АКТИВНОСТИ 06.05.2005 | Сл. весник/година: **30 / 2005**

ЗАКОН ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА ДОГОВОРОТ МЕЃУ ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ВЛАДАТА НА РОМАНИЈА ЗА СОРАБОТКА ВО БОРБАТА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМОТ, ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ, НЕДОЗВОЛЕНАТА ТРГОВИЈА СО НАРКОТИЧНИ ДРОГИ, ПСИХОТРОПНИ СУПСТАНЦИИ И ПРЕКУРСОРИ И ДРУГИ НЕЛЕГАЛНИ АКТИВНОСТИ 28.06.2004 | Сл. весник/година: **42 / 2004**

ЗАКОН ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА ДОГОВОРОТ МЕЃУ ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СОВЕТОТ НА МИНИСТРИ НА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА ЗА СОРАБОТКА ВО БОРБАТА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМОТ, ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ,

⁹ Преземено од кривичен законик на РМ, www.pravo.org.mk

НЕДОЗВОЛЕНА ТРГОВИЈА СО НАРКОТИЧНИ ДРОГИ, ПСИХОТРОПНИ СУПСТАНЦИИ И ПРЕКУРСОРИ, ИЛЕГАЛНА МИГРАЦИЈА И ОСТАНАТИ КРИВИЧНИ ДЕЛА 30.01.2009 | Сл. весник/година: 14 / 2009

категирија: Меѓународни акти » Билатерални акти

ЗАКОН ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА КОНВЕНЦИЈАТА НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА ЗА ПЕРЕЊЕ, ОТКРИВАЊЕ, ЗАПЛЕНА И КОНФИСКАЦИЈА НА ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ 14.04.2009 | Сл. весник/година: 49 / 2009

ЗАКОН ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА КОНВЕНЦИЈАТА НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА ЗА ПРЕВЕНЦИЈА НА ТЕРОРИЗМОТ 16.02.2009 | Сл. весник/година: 20 / 2009

ЗАКОН ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА МЕЃУНАРОДНАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА СУЗБИВАЊЕ НА АКТИ НА НУКЛЕАРЕН ТЕРОРИЗАМ 06.06.2006 | Сл. весник/година: 70 / 2006

категирија: Меѓународни акти » Мултилатерални акти, членство во меѓународни организации ЗАКОН ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ НА ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО И ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ 10.01.2008 | Сл. весник/година: 4 / 2008

2. Развојот на меѓународниот тероризам низ историјата

Тероризмот е начин на борба на поединци, политички групи и организации против општествено-политички поредок и политички систем, заснован на примена на организирано насилство: атентати, убивања на претставници на држави и политички системи, владејачки класи, напади врз општествени добра, саботажи и др. Непосредна цел на тероризмот е предизвикување на страв и лична несигурност кај граѓаните на некоја земја. Посредна цел е загрозување и слабеење на сигурноста на една земја. Во современата теорија тероризмот има различни корени и облици, почнувајќи од расна, верска, национална и класна нетрпеливост, стариот и новиот анархизам, до сепаратистички програми и тенденции во рамките на разни национални движења. Во најново време тој т.н. традиционален концепт го замени еден нов кој во теоријата се нарекува супертероризам, а е претставен и применет од страна на култови или религиозни мотивирани групи, опремени со оружје за масовно уништување, кои се подготвени да го употребат во секој момент. Треба да се имаат предвид некои карактеристики на тероризмот заеднички со други злосторства и кривични дела:

- се работи за дело на човек; постои општествена опасност од стореното дело;
- вина за сторено дело;
- противправност, како и одреденост на кривичното дело во закон.

Сметаме дека централно место во дефинирањето и неговото разграничување од другите кривични дела и злосторства мора да имаат објект

на заштита, пред сè човекот и граѓанинот, основните права и слободи, независноста и безбедноста на земјата, уставниот поредок, како и субјектот или лицето кое сторило кривично дело или злосторство.

Без сомнение, тероризмот е најголема актуелна закана за современиот свет откако е урнат биполарниот систем. Интересно е дека крајот на студената војна не доведе до поголем систем на безбедност и до поголемо владеење на меѓународното право. Интересно е тоа што различни експерти во најголемиот број случаи не можат да се сложат во однос на тоа што претставува тероризмот, но од друга страна се согласни во тоа што не е тероризам. Една од најсеопфатните и најпрецизни дефиниции за тероризмот настанала во втората половина на 80-тите години на 20 век, која без оглед на тогаш непосакуваната „преобемност“ доста успешно се одржала низ времето. Истата гласи: „Современиот тероризам, како повеќедимензионален политички феномен, претставува сложен облик на организирано, индивидуално и ретко институционализирано политичко насилство, обележан со застрашувачки физички и психолошки методи на политичка борба, со помош на кои обично во време на политички и економски кризи, а ретко во услови на остварена економска и политичка стабилност на едно општество, систематски се прават напори за остварување на 'големи цели', на начин потполно несоодветен на дадените услови, пред сè општествената ситуација и историските можности на оние кои го практикуваат како политичка стратегија“.¹⁰ Тенденцијата на драстично зголемување и интернационализација на тероризмот дозволува во современите услови со право да зборуваме за ескалација на тероризмот.¹¹

Тероризмот во последната декада еволуираше и стана суштинска закана за меѓународната безбедност. Затоа ќе мора да ги прифатиме анахроните начини на размислување и парадигми ако сакаме соодветно да му се спротивставиме.¹²

Еволуцијата на тероризмот ја отсликува неговата комплексност, динамичност интензивност, но и неговата огромна опасност за националната

¹⁰ Симеуновиќ, Д., Теорија политике, Наука и друштво, Београд, 2002, стр. 159;

¹¹ Милошевиќ, М., Стајић, Љ., Модалитети борбе против тероризма у савременим условима, НБП Наука • безбедност • полиција, Часопис Криминалистичко-полицијске академије, Београд, Vol III, No.2, 91-105, 1998, стр.105;

¹² Кронин, К., О., Лудс, М., Џ., Напад на тероризмот: Елементи на грандиозна стратегија, Скопје, Нампрес, 2009, стр.1;

безбедност на државите, како и на севкупната меѓународна безбедност. Денес меѓународните односи се карактеризираат со појавување на нови поопасни форми на тероризам со можност да предизвикаат и масовни последици, со што светот полека станува заложник.¹³ Многу повеќе од претходните, нападот од 11 септември 2001 година предупреди на некои нови околности во феноменологијата на тероризмот – начинот на напад, бројот на жртви, безобзирноста. Некои сметаат дека сите тие напади се доказ за изменетиот карактер на тероризмот која станува потполно неосетлив на секаква репресија и кој опасноста по животите на, главно, недолжни луѓе ја направи многу поголема отколку што некогаш била. Други, пак, веруваат дека и покрај промената во методологијата, начинот, средствата за напад, бројот на жртви и сл. не може да се зборува за промена на супстанцијата односно карактерот на тероризмот, туку само за делумно нова феноменологија на тероризмот, т.е. за измислено сфаќање на јавноста за појавата и опасностите од тероризмот во современиот свет.¹⁴ Терористите, во современиот свет, водејќи се од начелата на случаен избор и брутална спектакуларност, прибегнуваат кон изведување на терористички напади кои како последица ќе имаат уништување на објекти или средства кои ја симболизираат моќта на државата и притоа ќе предизвикаат смрт на огромен број на луѓе. На тој начин, својот традиционален принцип „зад нас ужас, а пред нас паника“, го издигнуваат на највисоко можно ниво.¹⁵

Со анализа на трендовите на тероризмот низ годините, важно е да се забележи големата испреплетеност на карактеристиките, мотивите, целите и врските внатре во групите. Тероризмот мошне брзо го менува својот карактер, но и своите цели, кои се многу поамбициозни, подраматични и веќе добиваат глобални димензии. Тој е „флуиден непријател“, но со јасно поставени цели кои секојдневно предизвикуваат шок, ужас, бес, страв, желба за одмазда, крв и нов

¹³ Николовски, М., Поврзаноста и влијанието на организираниот криминал, тероризмот и политиката, Графотекс, Скопје, 2008, стр. 37;

¹⁴ Laqueur, W., The New Terrorism – Fanatism and the Arms of Mass Destruction, London, 1998, стр.3-4

¹⁵ Мијалковски, М., Тероризам против људске безбедности, Дефендологија - Теоријско стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања, Бања Лука, Година XII, бр. 25- 26, јуни 2009, стр. 44

психолошки и безбедносен амбиент, во кој луѓето во светот почуваат да се чувствуваат како да се во војна.¹⁶

3. Меѓународниот тероризам за време на Студената војна

По крајот на Втората светска војна, Источна и Западна Европа се разбудуваат разделени од идеолошките и политички бариери на Студената војна. Во периодот од 1947 до 1952 година планот Маршал им дава средства на западноевропските економии за обновување и стабилизирање, а улогата на НАТО е да ја гарантира колективната одбрана против секаков тип на агресија, како и да обезбеди безопасна средина за развој на демократијата и економскиот пораст. Според зборовите на тогашниот американски претседател Хари Труман, планот *Маршал* и НАТО се „две половини на ист орех”.¹⁷

Во почетокот на 50-тите години на 20 век сложеноста на меѓународните односи кулминира во Корејската војна и ги потврдува стравовите на западниот свет во однос на експанзионистичките амбиции на Советскиот Сојуз. Тоа ги предизвикува земјите-членки двократно да ги зголемат своите напори за зацврстување на воените структури, неопходни за гарантирање колективна одбрана. Присуството на американска војска на европска територија придонесува да биде убеден Советскиот Сојуз дека агресија од негова страна нема шанси да биде успешна. Со годините и други земји добија членство во НАТО, во 1952 година Грција и Турција, во 1955 година ФР Германија, а во 1982 година Шпанија.

Благодарение на НАТО, Западна Европа и Северна Америка не само заеднички ја гарантираат својата безбедност, но и постигнуваат ниво на стабилност без преседан. Оваа стабилност е во основа на економската соработка и интеграција. Во почетокот на 90-тите години на 20 век таа придонесува за крајот на Студенатата војна и надминување на поделбата на Европа.

¹⁶ Димовски, З., Тероризам, Скопје, 2007, стр.105

¹⁷ http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_mace.pdf

4. Меѓународниот тероризам по завршување на Студената војна

Спротивставувањето на двата блока и советската закана, на која Алијансата првоначелно е призвана-наменета да се спротивставува, одамна е минато. Карактерот на современите предизвици за сигурноста е драматично променет. И покрај прогнозите на многумина скептици, НАТО не само што го надживеа крајот на Студената војна и својот антагонист во лицето на Варшавскиот договор,¹⁸ туку и се наложи како најефикасна современа организација во сферата на безбедноста чиј членски состав и круг од партнери постојано се прошируваат.

5. Меѓународниот тероризам по 11 септември

И покрај сериозноста со која се закануваше меѓународниот тероризам до нападите од 11 септември, тој не го доби потребното внимание. Заради политичките интереси на големите сили, како САД и В.Британија, тежиштето на загриженост околу употребата на вооружена сила беше врз трите најфреквентно спомнувани закани: организираниот криминал, внатрешните конфликти и меѓународните конфликти.

Од друга страна, пристапот кон справување со современиот тероризам само по себе е мошне комплексен, најмалку поради две причини, и тоа:

Прво, поради фактот дека станува збор за феномен кој има меѓународни ефекти, што наметнува потреба од меѓународен пристап кон негово спречување. Со други зборови, напорите за спречување на тероризмот мора да ги вклучи активностите на државите како меѓународни субјекти, но и на меѓународните организации формирани од страна на државите. Секоја активност, пак, која ги вклучува меѓународните субјекти ја наметнува потребата од примена на меѓународните правила и принципи т.е. на меѓународното право.

Второ, поврзано со претходното, сложеноста во пристапот кон справување со современиот тероризам, практикуван од недржавни актери, е предизвикана токму од примената на меѓународното право. Правилата и

¹⁸ **Варшавскиот договор** официјално наречен „Договор за пријателство, соработка и взаемна помош“ Договорот бил потпишан во Варшава на 14 мај 1955 помеѓу истокот и западот

принципите на меѓународното право, во најголема мерка, сè уште се фокусирани врз државите како оригинални субјекти и врз регулирањето на нивните меѓусебни односи. За недржавните актери коишто го изведуваат современиот тероризам, речиси, и да не постојат меѓународни договори, обичаи, принципи или правила со кои се регулира нивното поведение во безбедносна смисла. Токму тоа влијаеше да изостане согласност на меѓународен план околу изборот на соодветниот начин на борба против современиот меѓународен тероризам, односно околу еден координиран план за негово спречување и ефективна меѓународна реакција на него.

Како основна карактеристика со која се идентификува тероризмот по нападите на САД во 2001 година, се посочува замената на мотивацијата за извршување на терористички акти на припадниците на различните радикални групи од традиционална природа во верски мотиви. Употребата на верски правила на однесувања е поттикната од радикалните учења дека слободата на однесување се ограничува или скратува, се губи идентитетот а начинот на живеење се наметнува.

Значајна улога во ширењето на тероризмот кон запад претставуваат повиците на муслиманските лидери за реваншизам заради антикоалициските операции во Ирак и во Авганистан, кои нивните следбеници ги сметаа за окупациски. Во прилог на зголемувањето на тензиите одат и активностите на земјите-поддржувачи на тероризмот, како што се: Иран, со ширењето и заканите со развојот и тестирањето на оружјето за масовно уништување, Либан, со провокациите од страна на Хезболах кон Израел и САД; терористичките организации со исламски предзнак кои оперираат на глобално рамниште, како и последиците од влијанието на глобализацијата врз светот, особено нискиот стандард и лошите услови на живеење.

Во првите месеци по атентатите од 11 септември 2001 година, претседателот Џорџ Буш почнал да зборува за крстоносните походи против тероризмот. На инсистирање на неговите советници, формулата која премногу асоцирала на епохата на крстоносните војни во Светата земја од средниот век набргу била напуштена, со оглед на тоа што ја алиментирала војната меѓу религиите. Наместо Хатингтоновата терминологија за „шокот на

цивилизациите”,¹⁹ Бушовата администрација почнала да го употребува изразот „борба против тероризмот”. Овој флуиден израз сè уште немал своја прецизна дефиниција, а во најголем број случаи не можела да се повлече ниту јасна граница меѓу тероризмот и разните форми на отпор и герила. За голем број експерти, со оглед на различните искуства на бројните ослободителни движења во светот и натаму останала неразјаснета дилемата: дали значи дека во меѓународната заедница постои добар и лош, позитивен и негативен, продуктивен и непродуктивен, напреден и конзервативен тероризам? Иако субјективните толкувања се различни, по неколкуте терористички акти и бројните невини жртви, станува јасно дека тероризмот не може да се систематизира, со право шефот на Разузнавачката служба на Израел – Мосад, Ефраим Халеви, истакнува дека „не постои разлика меѓу добриот и лошиот тероризам”.²⁰

Терористичките напади од 2001 година отворија една широка дебата на двете страни од Атлантикот. Освен ургентната потреба за заштита на цивилното население, тероризмот се конфронтира со демократиите на едно двојно отежнувачко ниво, на стратешки план, традиционалните правила на играта повеќе не функционираат. Наспроти една закана, која според својата природа е анонимна, недржавна и непредвидлива, речиси не е можно да се изгради еден систем на одбрана за превенирање на тероризмот. На психолошки план, од друга страна, меѓународниот тероризам настојува да ги потхранува екстремните реакции. САД презеде лидерство на антитерористичката војна, понекогаш со ексцеси и симплифицираност, но секогаш истакнувајќи го уништувањето на тероризмот како апсолутен приоритет на надворешната политика. Во оваа насока може веќе да се зборува и за извесни консеквенции на настаните од 11 септември 2001 година врз надворешната политика на САД и на нејзините односи со главните светски актери ЕУ, НАТО, Русија. Таа антитерористичка војна се разликува од традиционалната антитерористичка војна, како според воените акции од широк обем во странство, поактивниот интервенционизам, фактот што не конфронтира со држава (инаку дефиниција на војната според меѓународното

¹⁹ http://www.maticanaiselenici.com/?page=read_news&id=13593

²⁰ <http://www.fes.org.mk/pdf/Nano%20Ruzin%20NATO%20Publikacija%202010.pdf>

право), туку со недржавни групи. Антитерористичката војна подразбира директни удари против терористичките ќелии, деструкција на логорите за тренинг и индиректна војна. Индиректната војна значи истражувања и притисок врз владите, организациите и лицата кои ги поддржуваат терористичките организации. Воедно, означува и финансиска помош кон државите-учеснички во антитерористичката војна, пораст на меѓународната полициска соработка, како и соработка меѓу разузнавачките служби (создавање на Alliance Base, со седиште во Париз), обиди за политичка реорганизација на Средниот Исток, проектирана од страна на администрацијата на Буш, проектот за Големиот Среден Исток, инициран од страна на неоконзервативците и сл. Врз основа на дебатата за тероризмот што се водеше во Европа и САД, можат да се извлечат одредени заклучоци или научени лекции.

Терористичките напади се впишуваат во порастот на насилствата на почетокот на 20 век и затоа феноменот на тероризмот не е само општествен или тактички, туку, воедно, и стратешки феномен, за првпат една антитерористичка воена акција (против Ал Каеда и талибанскиот режим во Авганистан) беше поддржана од Советот за безбедност на ООН, со цел да се одговори на терористичките напади, глобализацијата и глобалната несигурност ја потврдија хипотезата дека одговорот кон новата закана мора да биде со една глобална визија и соработка, воениот одбранбен механизам на современите демократии што ги штити од директните напади од други држави не е способен да ги одбрани од терористичките атентати врз нивната национална територија. Последиците за одбранбената политика се бројни:

- развивање на разузнавачките капацитети и на капацитетите на времено алармирање на населението;
- подобрување на програмите на цивилна одбрана, особено во доменот на нуклеарните, биолошките, хемиските и друг вид закани;
- заштита на критичките инсталации;
- подобрување на системите на антиракетната одбрана;
- одбрана против крстосувачки ракети;
- создавање и опрема на сили за брза интервенција;
- Европејците мораа да излезат од полупасивната позиција, да ги зголемат воените буџети и да ги подобрат воените капацитети согласно со иницијативите од Прашкиот самит на НАТО во 2002 година.

Во доменот на судирот на идеите, Европејците се многу слабо екипирани за да им се спротивстават на радикалните мисли. Се има чувство дека по паѓањето на комунизмот и распаѓањето на СССР се намали интересот на Европа и нејзините интелектуални кругови кон идеолошките и религиозните фактори на конфронтација.

По експлозијата на терористичкиот ислам, интеграцијата на муслиманските заедници во Европа мора да се набљудува со најголема ургенција и значење. Меѓународниот пејсаж е во период на целосна реорганизација, во чии рамки сите меѓународни актери треба повторно да го дефинираат своето место (Европа, Кина, Русија, Индија), 11 септември останува симбол и опомена, со оглед на тоа што ниту една европска земја не е имуна на Ал Каеда и на терористичките акции.

Врз основа на овие параметри, разбирлива е загриженоста на Меѓународната заедница за глобалниот мир и безбедност и започнувањето на битката против тероризмот. Терористичките атентати од 11 септември 2001 година означија почеток на големи промени во дотогашната еволуција на безбедносната политика. Меѓународната заедница на мошне јасен и решителен начин одговори против овој вид асиметрична војна. На 12 септември, Советот за безбедност на ООН ги осудил атентатите во Њујорк и Вашингтон со Резолуцијата 1368, квалификувајќи го тероризмот како закана за мирот и безбедноста во светот. Истиот ден, Северноатлантскиот Совет на НАТО за првпат од своето постоење се повикал на активирање на член 5 од Вашингтонскиот договор,²¹ според кој нападот врз САД се толкувал како атак врз сите членки на Алијансата, а одговорот на 19-те членки ипсо факто претпоставува индивидуална и колективна употреба на воена сила. Од тој миг почнала да се создава светската антитерористичка коалиција кон која солидарно ќе се приклучат: Русија, Кина, ЕУ, државите на „Партнерството за мир“ на Алијансата, како и најголемиот број муслимански држави. Всушност, тоа е и првата варијабла која резултира од терористичките напади од 11 септември 2001 година.

Битката против меѓународниот тероризам постепено продирала во

²¹ <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/bulgarian/art4.html> Договорот, со оваа малку условна, но сепак значајна одредба, се потпишува во Вашингтон на 4 април 1949. Американскиот сенат го ратификува на 21 јули со 82 гласа за и 13 против.

свеста на јавното мислење. Набргу антитерористичката концепција прераснала во глобален императив и предизвик на меѓународната заедница. Извесно е дека меѓународниот тероризам постоел и пред 11 септември, за што сведочат и атентатите против Светскиот трговски центар од 1993 година или против амбасадите на САД во Кенија и Танзанија во 1998 година. Меѓутоа, во очите на јавното мислење, дури по атентатите од 11 септември опасноста од меѓународниот тероризам станува примарна задача на безбедносната политика на најсилните држави во светот, тоа воедно е и втората варијабла на терористичките напади врз САД.

Во Соединетите Американски Држави се сруши митот за неранливоста на најмоќната држава - единствената суперсила во светот. Атентатите од Њујорк и Вашингтон покажуваа дека во иднина воените конфликти нема да мора да се ограничуваат единствено во регионот на Југоисточна Европа, Блискиот Исток, Африка и Азија, туку тие ќе се закануваат да ескалираат и во виталните центри на Европа и Северна Америка. Таквите сценарија не се третираат како можен атак извршен од страна на други држави-актери и тоа однадвор, туку како резултат и во организација на меѓународни терористички групи и тоа однатре, во самата држава. Во оваа констатација ја пронаоѓаме и содржината на третата варијабла како резултат на настаните од 11 септември 2001 година. Врз основа на споменатите три димензии, разбирливо е зошто терористичките напади врз САД се сметаат за историска пресвртница во глобалниот безбедносен систем. Стана евидентно дека по 11 септември 2001 година светот никогаш повеќе нема да биде онаков каков што бил пред тоа.

Нападите од 11 септември, сепак, претставуваат пресвртница на нештата во погорната насока. По нападите, САД во својата Национална стратегија,²² ЕУ во својата безбедносна стратегија²³ и извештајот на генералниот секретар на ООН²⁴ го вклучуваат и тероризмот како „чиста и присутна опасност која ја наметнува потребата од поинаков пристап во

²² The White House, “The national Security Strategy of the United States of America”, Washington DC, September 2002

²³ European Union, “A Secure Europe in a Better World, A European Security Strategy”, Brussels, The European Council, 2003

²⁴ United Nation, “High-level Panel on Threats, Challenges and Change, A more Secure World: Our Share Responsibility”, New York, UN, 2004

размислувањето на употреба на сила во меѓународните односи“.

Свеста за потребата од поинаков третман кон меѓународниот тероризам можеби најдобро е разработен во Извештајот на генералниот секретар на ООН. Тоа го потврдува и фактот што во него е даден и предлог за прифаќање на дефиниција за тоа што претставува тероризам.²⁵

Од друга страна, меѓународниот пристап околу спречувањето на тероризмот по 11 септември 2001 година, освен на декларативен план (изразено преку документи), значително се промени и на практичен план. Пристапувајќи кон меѓународниот тероризам како кон феномен кој е закана за светскиот мир и безбедност, одредена група држави, предводени од САД и Велика Британија, ги променија концептот и стратегијата околу справувањето со ова зло. Напуштајќи го концептот на третман на тероризмот како криминален акт, во кој стратегијата се заснова на справување со тероризмот преку примена на полициски сили, односно на концептот на третман на тероризмот преку примена на правилата за внатрешен вооружен конфликт, во кој старетегијата се заснова на комбиниран ангажман од полициски и воени сили, новиот пристап на претходната група на држави во справувањето со тероризмот е како кон меѓународен вооружен конфликт, тоа значи дека како што истакнавме погоре во прв план за справување со меѓународниот тероризам се користат воени сили, овие сили функционираат во склад со Меѓународното право за вооружен конфликт. Со други зборови, спомнатите држави се наоѓаат во војна со носителите на тероризмот.

6. Инструментите на национална моќ во справување со современиот тероризам

Потребата од развивање на национални стратегии со кои ќе се поттикне идејата за територијална безбедност во регионите зафатени со масовни насилства, етнички конфликти и расна и верска омраза се прифатливото решение кое ќе обезбеди ограничување на ширењето на истите кон системите кои одржуваат и претставуваат стабилност и безбедност. Како критични се издвоени регионите на Блискиот Исток, делови на Југоисточна Европа, каде што сè уште постојат проблеми околу признавањето на териториите,

²⁵ Ibid

границите, етничките малцинства и слично.

Регионалната соработка и соработката на глобално рамниште во борбата против тероризмот ќе доведат до развој на Југоисточна Еропа (ЈИЕ) во модерен регион со развиен интеркултурализам и слободно движење на народите. Со тоа ќе се намали влијанието кон трансформацијата на регионите, врз основа на што многу држави во ЈИЕ или делови од нивните територии сè уште се надвор од контролата на регионалните иницијативи, развојот на демократските основи, формирање на вистинска ориентација и слично.

Улогата на Република Македонија во давањето поддршка кон борбата против тероризмот на глобално рамниште јасно укажува на определбата за евроатланските цели и спроведување на заложбите на меѓународната заедница за остварување на целосен мир на Блискиот Исток и ЈИЕ. Со потпишувањето на конвенциите, кои на некој начин се поврзуваат со тероризмот и борбата против него, како и мерките и активностите за негово целосно елиминирање е искажана стратегиската определба и политика за докажување како верен партнер.

Особено значајно во спротивставувањето на тероризмот на глобално рамниште претставува улогата на НАТО и САД, кои како значајни меѓународни актери имаат одговорност за воспоставување и одржување на светскиот поредок и мир. Вклучувањето на помалите земји претставува и обврска за спроведување на заеднички тренинзи и вежби според стандардите на оваа организација. Република Македонија воспостави систем на обука на персоналот во кој најголемиот дел од вежбовните форми, персоналот ги стекнува во координирана, планска и организирана проекција на едукативни содржини поттикнати од програмите на НАТО и Партнерството за мир. Само во Џорџ К. Маршал центарот за безбедносни студии во Германија веќе се обучени преку стотина припадници на АРМ и членови на здружението, а некои од нив и по неколку различни програми. Република Македонија поддршката на меѓународната заедница во борбата против тероризмот ја докажува и со имплементирање на заклучоците поставени на Прашкиот во 2002 година и Истанбулскиот самит во 2004 година, успешно преземајќи активности за:²⁶

²⁶ www.sobranie.mk/.../064%20sednica%2027-05-2004 СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ од шеесет и четвртата седница на Собрание на Република Македонија одржана на 27 мај 2004 година

- понатамошни реформи во безбедносниот сектор;
- учество во операции за борба против глобалниот тероризам;
- размена на разузнавачки информации во борбата против тероризмот;
- логистичка соработка;
- контролата на оружјето, особено опасноста од ширење на балистичките ракети и оружјето за масовно уништување;
- спречување на недозволена трговија со оружје, муниција, експлозиви, како и материјали и технологија за поддршка на тероризмот;
- соработка со соседите во заштита на границите и
- давање поддршка на регионалната соработка.

Покрај ова, контингенти на Република Македонија во мировни мисии (Ирак, Авганистан и Босна) учествуваат веќе трета година. Според Стратегискиот одбранбен преглед, трансформацијата на АРМ и нејзината целосна професионализација треба да доведат Македонија да може да распореди во мировни мисии до 1.000 војници до 2013 година. Сепак, ваквиот развој на настаните пропорционално е зависен од достигнувањата во општеството и општествените текови со кои Република Македонија ќе се соочи во наредните неколку години.

Креативниот пристап кон формирањето на демократско и современо општество Република Македонија го докажува со стандардизирање на сите сегменти на државниот апарат, каде што постои неопходност за усогласување со законодавствата на ЕУ и НАТО. Во тој поглед критичките искажувања кај одреден број дискусанти во однос на сè уште недоволната соработка и координација меѓу државните органи во борбата против тероризмот претставуваат поттик и давање поддршка за довршување на започнатите реформи. Така, формирањето на здружениот разузнавачки комитет на национално ниво ќе придонесе за подобра соработка и размена на разузнавачки информации помеѓу безбедносните организации задолжени за борба против тероризмот, а со тоа ќе се подобри и соработката со партнерските служби на земјите-членки на НАТО, САД и партнерството за мир.

Во контекст на поквалитетното спротивставување со тероризмот оди и започнувањето со функционирање на Центарот за управување со кризи кој презема обврски за координирање на активностите во кризни состојби, меѓу кои и тероризмот. Позицијата на Република Македонија во однос на

тероризмот е значајна заради геостратежиската положба што ја има на Балканот и јасно истакната заложба за интегрирање во ЕУ. Причини за тоа се и добрососедските односи со соседните земји со кои безбедносните органи на национално рамниште во поглед на борбата против тероризмот имаат одлична соработка. Ова може да се потврди и со имплементирањето на проектот за интегрирано гранично обезбедување и соработката на полициските служби на регионално ниво, со зајакнување на царинската и граничната контрола, со меѓуармиската соработка на земјите-членки на НАТО и партнерството за мир во регионот, со едукација и професионализација на клучниот персонал, модернизација на опремата според стандарите на НАТО, пристапот на размислување кон проблемот на тероризмот, донесување на применливи правила на однесување и слично. Како особено значаен момент во градењето на вистинско демократско општество, насочено кон обезбедување на непречено функционирање на владините и невладините институции и организации со спротивставување на надворешните негативни влијанија, закани, безбедносните појави, нивна контрола и менаџирање, претставува заштитата на критичната инфраструктура.

Чувствителните сегменти во овој дел се однесуваат на обезбедувањето на правилно функционирање на комуникациско-информатичката технологија и инфраструктура, како и попречувањето на компјутерскиот криминал.

Анализирајќи ги севкупните текови на локално, регионално и глобално рамниште во спротивставувањето и борбата против тероризмот, како и дискусиите и забелешките што беа изнесени за време на трибината,²⁷ меѓу другото неопходно е потребно остварување на следните цели:

Прво, продолжување со детерминирање и таргетирање на суштинските цели на меѓународната заедница во борбата против тероризмот, низ остварување на планираните активности на НАТО и ЕУ во процесот на оспособување на персоналот, унифицирање на обуката, вежбовни активности,

²⁷ http://www.ecbs.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=18:2010-05-09-17-54-22&catid=6:forums&Itemid=21&lang=mk

Трибината организирана од Здружението на дипломирани студенти од Република Македонија на Европскиот центар за безбедносни студии „Џорџ К. Маршал“, на тема „Тероризмот како глобална закана и улогата на Република Македонија во борбата против него“, одржана на ден 19.10.2006 година во Скопје

координирани задачи и ефикасно работење на институциите на власта. Во овој дел Република Македонија би требало да го забрза имплементирањето на планот за формирање и започнување со работа на Здружениот разузнавачки комитет, со постојано седиште, претставници од безбедно-разузнавачките агенции на национално рамниште и остварување на соработката и задачите со партнерските служби. Со тоа ќе се придонесе за поефикасна и поквалитетна размена на разузнавачки информации значајни за одбраната на државата и за мисиите на единиците на АРМ во странство.

Второ, интензивирање на соработка на институциите во борбата против тероризмот, со тежиште на оспособување и ангажирање на персоналот ангажиран во Центарот за управување со кризи и Дирекцијата за заштита и спасување, со остварување на концептот за поддршка на воените мисии и активностите за борба против тероризмот од страна на цивилните општествени структури. Несомнено значајни треба да бидат подготовките и развојот на одбранбените и безбедносните капацитети на Република Македонија за учеството во мировни мисии надвор од територијата на државата, со што според СОП(синдикат за одбрана и безбедност) до 2013 година се предвидува упатување на персонал од околу 1.000 војници.

Трето, потребно е масовно вклучување и обучување на персонал за борба против тероризмот, дури и координирано учество и активности помеѓу безбедносните агенции и јавниот и приватниот сектор. Сè повеќе информации врзани за активностите на тероризмот се користат од страна на неповикани лица вработени во приватни фирми, јавни претпријатија, здруженија на граѓани, бизнис елити и слично. Развивањето на креативните пристапи кон остварување на домашната безбедност и одбрана лежи во успешноста на државните органи за искористување на информациите на граѓаните. Заради тоа е потребно започнување со проекти за доближување на проблематиката од делокругот на персоналната, административната, информатичката, физичката и индустриската безбедност до секој човек со можност за нивна целосна примена. Покрај тоа, неопходно е да се обезбеди заштита на лицата кои отстапуваат информации сврзани со тероризмот, организираниот криминал, финансирањето на сомнителните активности и слично; нивна лична сигурност, конспиративност, место и начин каде што информацијата можат да ја дадат, па сè до наградување за тоа.

ЗАКЛУЧОК глава 1

Со сигурност можеме да констатираме дека еволуција на тероризмот ја донесе самата глобализација во голема мера, го олесни сплотувањето и вкрстувањето на тероризмот и бунтовништвото, со што е створена една сериозна комплексна безбедносна закана. Секоја терористичка организација има разработена рурално-урбана стратегија на насилство која паралелно се одвива врз цивилни цели и владини институции, создавајќи нестабилност и недоверба во политичката способност и волја кај своите непријатели.

Од друга страна, меѓународниот пристап околу спречувањето на тероризмот по 11 септември 2001 година, освен на декларативен план (изразено преку документи), значително се промени и на практичен план. Пристапувајќи кон меѓународниот тероризам како кон феномен кој е закана за светскиот мир и безбедност, со што одредена група држави, предводени од САД и Велика Британија, ги променија концептот и стратегијата околу справувањето со ова зло.

Глава 2 - Примена на воената дипломатија во справувањето со современиот тероризам како дел од употребата на сила

1. Облик на примена на воената дипломатија во рамките на употребата на сила како инструмент на моќ

Употребата на воена сила означува воена принудна мерка, која се презема во согласност со Глава VII, член 42 од Повелбата на ОН.²⁸ Овие принудни мерки се применуваат во случаи на закана, прекин на примирјето и во случај на дејствија кои се преземаат на штета на трупите на ОН, а со цел одржување на примирјето или прекин на огнот. Во таков случај, кога ќе дојде до загрозување на меѓународниот мир, а претходно примената на мирољубивите средства, се покажала како неуспешна, Советот за безбедност, повикувајќи се на Глава VII од Повелбата на ОН, може да преземе воена акција без согласност на државите во спорот.

„Општото меѓународно право забранува закана меѓу државите или примена на сила. Ваквиот принцип го најде својот израз во член 2, став. 4 од Повелбата на Обединетите нации. Според него, сите земји-членки се обврзани **„во своите меѓународни односи да се откажат од секаква закана или примена на сила насочена против територијалната неповредливост, политичката независност на една држава или која не е компатибилна со целите на Обединетите нации“**.

Според член 2, став. 6 од Повелбата, „Организацијата обезбедува државите кои не се членки на ОН да постапуваат согласно со овие начела колку што е потребно за одржување на меѓународниот мир и безбедност“.

Повелбата не го интерпретира поимот „сила“ како идентичен на „војна“ во техничка смисла. Под сила во смисла на Статутот според владејачкото гледиште треба да се подразбере оружена сила односно воена сила. Затоа забраната за сила вклучува и насилни акти како интервенции, воени

²⁸ http://www.dadalos.org/frieden_mzd/grundkurs_2/agenda.htm

Според член 42 и 48 од Повелбата присилни мерки од Советот за безбедност можат да бидат, Ако Советот за безбедност сметаат дека мерките што се предвидени во член 41 недоволна или покажат недоволни, таа може да преземе акција од воздух, море или земјиште енергијата потребна за одржување или обновување на меѓународниот мир и безбедност. Таквата акција може да вклучи демонстрации, блокади и други операции по воздушен пат, поморски и копнени сили на претставници на Обединетите нации

репресалии и оружени гранични меѓуслучаи. Забраната за сила го остава недопрено правото на индивидуална или колективна самоодбрана, како и колективните принудни мерки што обврзувачки се наведуваат од страна на Советот за безбедност“.²⁹

Повелбата на ОН наведува три исклучоци од првилото за забрана и употреба на сила:

- колективните мерки што согласно со Глава VII од Повелбата ги презема Советот за безбедност на ОН;
- индивидуалната и колективната самоодбрана согласно со член 51 од Повелбата на ОН;
- мерките против непријателските држави во Втората светска војна, согласно со член 107 од Повелбата на ОН.

Последниот исклучок е анахронизам во денешно време, кога практично сите држави се членки на ОН, за што е потребно да бидат „мирољубиви“ и да ги прифаќаат обврските содржани во Повелбата на ОН, а тоа значи дека по дефиниција не можат да бидат „непријателски држави“.

Кога зборуваме за современи концепти на борбата против тероризмот, особено по 11 септември 2001 година, државите применуваат сила под закрила на правото на самоодбрана.

Во член 51 од Повелбата на ОН се наведува дека „ништо од оваа Повелба не го намалува вроденото право на индивидуална или колективна самоодбрана во случај на оружен напад против член на Обединетите нации, додека Советот за безбедност не ги преземе потребните мерки за зачувување на меѓународниот мир и безбедност“. Во системот на колективна безбедност на ОН правото на самоодбрана е еден од исклучоците од забраната за употреба на сила, а ова право ја оправдува употребата на сила под определени услови.

Под влијание на современите закани од современ тероризам, државите жртви го заобиколуваат постоечкото право на самоодбрана и користат делови од традиционалниот концепт за употреба на ова право според обичајно правните норми. НАТО и другите сојузници во борбата против тероризмот, употребата на сила ја оправдуваа со правото на самоодбрана. За овој случај е

²⁹ Auswärtiges Amt (Hrsg.): ABC der Vereinten Nationen, Berlin 2000, S. 48 (Министерство за надворешни работи (изд.): АБВ на Обединетите нации, Берлин 2000, стр. 48)

карактеристично дека за првпат е активиран член 5 на Договорот за НАТО и дека Советот за безбедност во две свои Резолуции ја потврди оправданоста на употребата на сила во име на правото на самоодбрана. Активирањето на член 5 од Договорот за НАТО се случува во време кога е завршена Студената војна и дека употребата на сила е против недржавен актер, т.е. терористичка организација. Кон тероризмот се пристапува како вооружен конфликт, за кој што и Советот за безбедност на ООН потврди дека претставува закана за светскиот мир и безбедност.

Во член 2 став 4 од Повелбата на ОН се наведува дека „сите членови во своите меѓународни односи се воздржуваат од закана со сила или употреба на сила против територијалниот интегритет или политичка независност на секоја држава или од секој друг начин несогласен на ОН”.

Согласно со член 2 став 6 од Повелбата, „Организацијата обезбедува државите кои не се членки на ОН да постапуваат согласно со овие начела колку што е потребно за одржување на меѓународниот мир и безбедноста”.

Во член 51 од Повелбата на ОН се наведува дека „ништо во оваа Повелба не го намалува вроденото право на индивидуална или колективна самоодбрана во случај на оружен напад против член на Обединетите нации, додека Советот за безбедност не ги преземе потребните мерки за зачувување на меѓународниот мир и безбедност”. Во системот на колективна безбедност на ОН правото на самоодбрана е еден од исклучоците од забраната за употреба на сила, а ова право ја оправдува употребата на сила под определени услови. За практикување на правото на самоодбрана се релевантни следниве услови:

- правото на самоодбрана е условено со постоење на оружен напад, агресија, односно противправен акт;
- правото на самоодбрана е привремено право;
- самоодбраната мора да биде пропорционална на оружен напад и на постојана опасност;
- обврската на членката на ОН која го применува правото на самоодбрана за тоа „веднаш да го извести Советот за безбедност“, произлегува од член 51 од Повелбата за да таквото постапување не ги „доведе во прашање овластувањата и надлежноста на Советот за безбедност, според оваа Повелба, да преземе во секое време акција што ја смета за

неопходна за одржување или воспоставување на меѓународниот мир и безбедност“.³⁰

Самоодбраната навидум се чини дека е најмалку спорниот облик на употреба на сила во меѓународните односи. За правото на самоодбрана се смета дека е „едно од најстарите права на природата“, без оглед дали станува збор за индивидуата или за државата. Тоа е формално признато уште од Вестфалскиот мировен договор (1648).³¹ Речиси, нема спор околу правото на државата да употреби воена сила за зачувување на сопствениот национален опстанок, но проблемите секогаш се јавуваат во контекст на тоа какви акции се дозволени во име на самоодбраната. Така, сè до денес останува актуелно и прашањето за тоа кога државите можат да се повикаат на ова право. Традиционално, правото на самоодбрана дозволува употреба на сила заради одбрана од отворен вооружен напад. Жртвата на агресијата има право да преземе индивидуална или колективна самоодбрана заедно со други држави, без оглед дали и тие се актуелна цел на нападот или не. Во секој случај, државата која се брани мора да го почитува принципот на пропорционалност: нејзините акции мора да се пропорционални со опасноста со која се соочува. Самоодбраната е лимитирана само на себезаштита, а репресалиите се забранети.

Според меѓународното обичајно право, државите имаат право на антиципаторна самоодбрана, т.е. на преземање воени мерки уште пред да настане нападот, а заради одбивање на јавно препознатлив претстоен напад. Но, по донесувањето на Повелбата на ОН ваквото практикување на самоодбраната стана проблематично. Во член 2, став 4 се вели дека сите држави во своите меѓународни релации ќе се воздржат од закана или употреба на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на која било друга држава, или на начин кој не е конзистентен со целите на ОН. Во член 51 се уредува инхерентното (вродено) право на индивидуална или колективна самоодбрана во случај на вооружен напад, сè

³⁰ D. Grieg, „Self-Defence and the Security Council: What Does Article 51 Require?“ 40 ICLQ, 1991 p. 366 стр.161

³¹ http://www.eurm.edu.mk/fileadmin/user_upload/NewsData/Konferencija_2013.pdf

додека Советот за безбедност не преземе неопходни мерки за одржување на меѓународниот мир и безбедност. Но, во правната наука и во практиката постојат два начина на толкување на овие одредби: според првиот, Повелбата има примат над одредбите на обичајното право, што значи дека до самоодбрана може да дојде само во оние случаи во кои Советот за безбедност не презел соодветни мерки за заштита. Според второто мислење, фактот дека со член 51 се нагласува „инхерентното право“ значи дека во сила остануваат нормите на меѓународното обичајно право кое важело пред Повелбата.

Според реалистите, во ситуации во кои властите се соочени со недвосмислена информација за претстоен напад од друга сила сметаат дека превентивниот удар дизајниран за неутрализирање на непосредната закана е сосема оправдан. Некои одат уште подалеку, тврдејќи дека доносителите на одлуките не смеат да бидат врзани со рестриктивните барања за недвосмисленост и непосредност. Според нив, превентивниот напад е оправдан кога станува збор за потенцијална идна закана за безбедноста или националните интереси на државата, која е заснована на заканувачки изјави на противничките лидери поткрепени со фактички капацитети за остварување на заканите.

Според Рејмонд и Кегли,³² концептот на антиципаторна одбрана се применува на два начина, превентивен напад заради одбивање или ублажување на надоаѓачки напад од непријателот или превентивен напад, каде што воената сила се употребува за елиминирање на секаков можен иден удар, дури и кога нема причина да се верува дека се планира агресија или дека постројките за лансирање напад се оперативни. Рејмонд и Кегли сметаат дека кога постојат убедливи докази за подготвување напад, меѓународната заедница обично прифаќа дека потенцијалната жртва не треба да чека непријателот да ја мине границата, но предупредуваат на тешкотиите кои постојат во поглед на оправдувањето на политиката на прв удар. Државата која ќе се реши на ваков чекор се соочува со тежок избор и мора да ги земе предвид следните фактори: степенот на извесност на заканата, магнитудата

³² Gregory A. Raymond and Charles W. Kegley, “Preemption and Preventive War”, in Howard M. Hensel (ed.), *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Aldershot: Ashgate, 2008.

и сериозноста на штетите што ќе ги доживее доколку не се одлучи за превенција, веројатноста за успех на својата акција, трошоците до кои ќе дојде и тежината на последиците од превентивната акција. Одмерувањето на овие фактори во секој поединечен случај ќе биде различно, но тие сметаат дека употребата на превентивна акција не е нужно неоправдана. Сосема е друг случајот со превентивната војна. Покренувањето на таква акција може да покрене серија на настани кои ќе го предизвикаат токму она што се сакало да се спречи, како што е тоа случај со војната против тероризмот (случајот на американскиот напад врз Авганистан и Ирак). Оваа дебата доскоро се одвиваше главно на академски план, каде што (нео)реалистите секогаш беа понаклонети кон признавање на правото на антиципаторна самоодбрана. Но, по настаните од 11 септември и официјалното промовирање на т.н. Бушова доктрина на преемптивна самоодбрана во Стратегијата за национална безбедност на САД од 2002 година, тоа стана централен проблем на легитимацијата на воената сила. Според оваа „доктрина“, антиципаторната самоодбрана оправдува проактивна употреба на сила против терористи и држави кои им нудат засолниште. Тогашниот државен секретар за одбрана Рамсфелд изјави дека сите оние кои инсистираат на „идеален доказ“ за постоење непријателска намера пред употребата на воената сила за самоодбрана сè уште се останати „назад во 20 век и сè уште размислуваат во смисла на пред-9/11 ера“³³. Според Рејмонд и Кегли, американската администрација го вовела т.н. принцип на претпазливост, кој е инаку карактеристичен за еколошката анализа на ризици. Според овој принцип, во случај на постоење на закана за нанесување сериозна штета, тогаш неизвесноста во однос на природата на ризикот не треба да дозволи преземање акција. Така, наместо потенцијалната жртва да треба да демонстрира со апсолутна сигурност дека нешто е штетно, товарот на докажување се пренесува врз другата страна, која треба да докаже дека нејзините акции не претставуваат опасност. Според оваа логика, во контекст на ирачкиот случај американската администрација тврдеше дека таа не мора да докаже постоење оружје за масовно уништување, тоа е задача на обвинетата држава, т.н. Бушова доктрина се заснова на следните принципи:

³³ Цитирано според: Howard M. Hensel (ed.).

- политичките екстремисти со потенцијален пристап до оружје за масовно уништување се уникатна, зловна закана за американската безбедност за која не постои начин на одвраќање;
- САД не прават разлика меѓу екстремисти кои користат терористичка тактика и државите во распаѓање и државите отпаднички кои ги штитат и поддржуваат;
- со промена на режимите во ваквите држави, САД можат значително да ја намалат поддршката за транснационалните терористички мрежи;
- САД имаат легитимно право врз основа на антиципаторна самоодбрана да преземат „превентивна“ акција против ваквите мрежи и нивните соучесници;
- имајќи предвид дека е можно САД да треба да дејствуваат унилатерално кога се анагажира во превенција, тие ја одржуваат својата воена сила над сите предизвици.

Тргувајќи од тезата содржана во Стратегијата за национална безбедност, дека „нациите не треба да страдаат од напад пред да бидат во можност да преземат законита акција за да се одбранат“, станува јасно дека документот користи реторика на превенција, но дека суштински станува збор за стратегија заснована на превентивно војување. Стратегијата беше искористена за напад врз Ирак, иако тој не претставуваше непосредна закана; напротив, тој беше „стратегиска можност“. Преседаните создадени со Авганистан и Ирак наведуваат некои автори да предвидуваат дека светот влегува во „ера на превентивни војни“.³⁴

2. Воената дипломатија за време на операцијата „Истрајна слобода“

Веднаш по нападите од 11 септември, САД ја започна Операцијата „Истрајна слобода“, операција за борба против тероризмот во Авганистан, при што беше отфрлен репресивниот талибански режим. Меѓутоа, се појави загриженост дека авганистанските безбедносни сили нема да можат сами да ја стабилизираат земјата. Затоа, во декември 2001 година беше организирана Бонската конференција на која се побара Обединетите нации (ООН) да

³⁴ Thomas M. Nichols, *Eve of Destruction: The Coming Age of Preventive War*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008.

одобрат сили кои ќе помогнат во формирањето и обуката на безбедносните сили. Со Резолуцијата 1386 на Советот за безбедност на ООН од 20 декември 2001 година се овозможи создавањето на Меѓународните безбедносни сили за помош (ИСАФ) и нивното распоредување во Кабул и околината. ИСАФ и авганистанските преодни власти претходниците на авганистанската национална Влада во јануари 2002 година договорија Воено-технички договор, во кој беше даден детален опис на задачите на ИСАФ.

3. Воената дипломатија за време на операцијата ИСАФ

На почетокот мандатот на ИСАФ беше ограничен на главниот град Кабул и околината, но постепено се прошири и го покри цел Авганистан. Најпрво се прошири кон север, запад, а потоа кон југ и конечно на исток од земјата – најопасниот и најнестабилниот регион во Авганистан. Водечката улога на ИСАФ е да ѝ помогне на авганистанската Влада да воспостави власт во целата земја и да создаде безбедна средина. За да го стори тоа, ИСАФ помага во изградбата на авганистанските безбедносни сили преку обуки за војската и полицијата; ги идентификува потребите за реконструкција на цивилните објекти; ја поддржува Владата во разоружувањето на нелегалните вооружени групи и учествува во борбата против дрогата; и ги поддржува активностите за хуманитарна помош. Исто така, се обидува да ја зголеми интеракцијата меѓу цивилните и воените ентитети и да развие посистематски пристап во соработката на тоа поле. За да го илустрираме ова, некои од покраинските тимовите за обнова, мали групи на цивилен и воен персонал под надлежност на ИСАФ работат низ земјата на цивилни проекти, како што се изградба на училишта и сиротилишта, поправка на патишта, раздолжување со оружјето, деминирање и сл.

ИСАФ своите активности ги координира со националните власти. Во текот на декември 2003 година, на пример, им помогна на авганистанските власти во обезбедувањето при свикувањето на Уставната сесија на Лоја Џирга, Големите совет, кога беше усвоен авганистанскиот Устав. Во септември 2006 година НАТО и Авганистан ја објавија „Рамката за трајна соработка во партнерство“ која се концентрира на промовирање на реформата во одбраната, градење на институциите на одбраната и интероперабилност на авганистанската национална армија и членките на НАТО. Дополнително,

високиот цивилен претставник од НАТО ги артикулира политичките и воените цели на Алијансата, работејќи директно со авганистанската влада и други меѓународни организации и одржувајќи контакти со соседните земји.

3.1. Воената дипломатија на Република Македонија за време на операцијата „ИСАФ“

Република Македонија го започна своето учество во НАТО, предводената операција ИСАФ во август 2002 година, со испраќањето на двајца офицери како дел на турскиот контингент. На 8 Септември - Денот на независноста на Република Македонија, македонското знаме беше за првпат развиорено во Кабул. Во март 2003 година, Армијата на Република Македонија го зголеми својот придонес во ИСАФ мисијата со испраќање на едно одделение од составот на втората пешадиска бригада, како дел од германскиот контингент. Како резултат на успешното извршување на мисијата и високите оценки добиени за учество во „ИСАФ“, од август 2004 година, па сè до крајот на 2006 година, АРМ учествуваше со еден механизирани пешадиски вод од единицата „Леопарди“. Истовремено, во август 2005 година, во ИСАФ е упатен и медицински персонал, како дел од здружениот медицински тим во А3-формат (Македонија, Албанија, Хрватска), кој успешно извршуваше задачи на кабулскиот аеродром, најпрво во состав на грчката полска болница, а потоа во состав на чешката полска болница. Засновано на оценките на Алијансата во делот на декларираните единици од АРМ, кои ги достигнаа бараните строги стандарди во делот на обуката и оперативните процедури, а во линија со Концептот на оперативни способности (ОСС), АРМ во јуни 2006 година испрати и една механизирани пешадиска чета, дел на Првата механизирани пешадиска бригада во состав на Британскиот контингент во ИСАФ. Покажаната доверба од Обединетото Кралство кон деведесетте „скорпии“ од Првата пешадиска бригада, беше во целост оправдана.

Високите оценки од највисоките командни структури за работата на единицата, како и научените лекции, претставуваат поттик за продолжување на успешната мисија. Во втората ротација на четата за обезбедување на командата на ИСАФ, Република Македонија го зголеми присуството од 90 (деведесет) на 127 (сто дваесет и седум) учесници, а од јануари 2008 година, испрати и тројца штабни офицери во командата на ИСАФ во Кабул.

Како поддршка на напорите за самооддржливост на Авганистанската национална армија (АНА), започнувајќи од март 2008 година, Република Македонија испрати двајца припадници (еден офицер и еден подофицер), како дел на здружениот мултинационален Оперативен менторски тим за врски (OMLT) во Мазар-и-Шариф, додека започнувајќи од декември 2008 година, во соработка со Кралството Норвешка, македонски медицински персонал е вклучен преку еден хируршки тим во организациската структура на хируршката единица при норвешкиот Провинцискиот тим за реконструкција (PRT) во Мејмана, Авганистан.

Учеството на Република Македонија и на Армијата на Република Македонија во НАТО предводената мировна операција ИСАФ продолжи да се зголемува. Така, од јануари 2009 година, уште тројца припадници на АРМ (двајца офицери и еден подофицер), како дел од Оперативен менторски тим за врски (OMLT) беа упатени во реонот на Кундуз, за менторирање на припадниците на АНА. Во март 2010 година, во рамките на билатералната соработка со ВС (вооружените сили) на САД, поточно со единица на Националната гарда на сојузната држава Вермонт, САД, 79 (седумдесет и девет) припадници на Полкот за специјални операции (ПСО) и Баталјонот на воена полиција (БВП), во една ротација, беа распоредени за извршување на задачи во мировната операција „ИСАФ“.

Зголеменото учество во оваа мировна операција носи и големи обврски и одговорности. Поради тоа, со ротацијата на Механизираната пешадиска чета во јули 2009 година, за првпат е испратен офицер на АРМ како најстар национален претставник во Мировната операција ИСАФ.

Учеството на припадниците на АРМ во Мировната операција ИСАФ е високо ценето од земјите-членки на НАТО и партнерските земји. Како резултат на тоа, а со цел јакнење на регионалната соработка и заеднички придонес во воспоставување на светскиот мир, во рамките на иницијативата А-5 (Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Црна Гора), а со поддршка на САД и Словенија, како придружна членка, во 2011 г. започна подготовка на персонал за учество во мировната операција „ИСАФ“, во рамките на НАТО-мисијата за обука Авганистан (НТМ-А).

Водечка нација е Република Хрватска, во проектот за менторирање на персонал на АНА во школо на воената полиција во гарнизонот Даруламан, во

реонот на Кабул. Првиот контингент во оваа регионална иницијатива е упатен во септември 2011 г., а Република Македонија учествуваше со 3 (тројца) штабни офицери. Во февруари 2012 г., учеството во оваа регионална иницијатива е зголемено за уште 5 (пет) лица, во рамките на мобилен тим за обука.

Во моментот Република Македонија учествува со најстар национален претставник, една механизирана пешадиска чета со 149 (сто четириесет и девет) војници, еден офицер во Здружената меѓународна команда на ИСАФ во Кабул, еден подофицер на Аеродромот „КАИА“, пет старешини како дел на мултинационалниот ОМЛТ во Мазар-и-Шариф и двајца офицери во школото на воена полиција на АНА во реонот на Кабул. Вкупниот број учесници во моментот е 159 (сто педесет и девет), досега Република Македонија во мисијата ИСАФ учествувала вкупно со 2.169 (две илјади сто шеесет и девет) лица.

4. Воената дипломатија и операцијата „Слобода за Ирак“

Уште од времето на Заливската војна, Ирак беше принуден да соработува со Обединетите нации во однос на уништувањето на своето оружје за масовно уништување. Прашањето со оружјето за масовно уништување во Ирак се актуализира неколку месеци по нападите од 11 септември 2001 година. Американската влада почна да инсистира дека Ирак сè уште поседува оружје за масовно уништување и дека поради тоа претставува закана за светскиот мир. Истовремено, од летото 2002 година американски и британски авиони почнаа да вршат бомбардирања во зоните за забранети летови. Подгревајќи ја воената атмосфера, Конгресот на САД на 16 октомври усвои Одобрение за употреба на воена сила. ОН беа принудени да испратат нови инспектори за да ја утврдат основаноста на американските обвинувања. Новата мисија инспектори, предводени од Ханс Бликс, започна со работа на 18 ноември 2002 година и покрај сите инспекции не можеа да утврдат постоење на оружје за масовно уништување.

И покрај тоа, како и покрај тоа што не успеа да го убеди Советот за безбедност на ОН да одобри воена акција против Ирак, САД на 17 март 2003 упати ултиматум до Садам Хусеин да го напушти Ирак и, по неговото одбивање да го направи тоа, на 20 март ја започна инвазијата врз Ирак. Постапувајќи на

таков начин, САД и неговите сојузници ја прекршија Повелбата на ОН. Тоа го потврди и тогашниот генерален секретар на ОН, Кофи Анан, кој во својата изјава од 16 септември 2004 година изјави за инвазијата: „Посочив дека таа не е во согласност со Повелбата на ОН. Од наша гледна точка, од гледна точка на Повелбата, таа беше нелегална”.³⁵

Инвазијата врз Ирак траеше од 20 март до 1 мај 2003 година. Тоа беше судир помеѓу американските и британските инвазиски сили и војската на Садам Хусеин. Притоа, инвазиските сили соработуваа и со курдските бунтовници на северот од земјата. Инвазијата се одвиваше од југот на земјата, при што инвазиските сили навлегоа во Ирак од Кувајт. Нападот од север не можеше да се оствари, бидејќи Турција, НАТО партнерот на САД и Британија, одби да им овозможи на инвазиските сили да нападнат преку нејзина територија. Инвазиските сили брзо напредуваа кон Багдад, кој падна на 9 април 2003 година. Потоа отпорот беше значително послаб и на 1 мај 2003 година Џорџ Буш прогласи крај на главните воени операции.

Соборувајќи го режимот на Садам Хусеин, сојузничките сили ја започнаа окупацијата на Ирак, најавувајќи дека по одреден период ќе им ја предадат власта на новата ирачка влада што ќе се формира. И покрај објавата на Буш дека војната е завршена, многу брзо окупациските сили забележаа пораст на нападите врз нив, особено во т.н. „Сунитски триаголник”. На почетокот отпорот го предводеа лојалистичките сили на Садам Хусеин, но набрзо на отпорот му се приклучија разни религиозни групации и ирачани незадоволни од наметнатата окупација и режимот што беше воведен. Окупацијата на Ирак од страна на САД, Британија и нивните сојузници официјално траеше до 28 јули 2004 година кога власта и е предадена на Привремената влада, но странските сили сè уште се присутни во земјата и ја имаат вистинската власт.

Војната помеѓу окупациските сили, заедно со новосоздадената ирачка војска и разните фракции на ирачки герилци сè уште трае со несмален интензитет. Окупациските сили сè уште немаат пронајдено оружје за масовно уништување, што беше главното оправдување за започнување на нападот врз Ирак.

³⁵ <http://mk.wikipedia.org/wiki> Кофи Анан, кој во својата изјава од 16 септември 2004 година изјави за инвазијата

4.1. Воената дипломатија на Република Македонија за време на операцијата „Слобода за Ирак“

Мисијата започна со испраќање на двајца (2) офицери национални претставници во Централната команда на САД во Тампа во март 2003 година.

По завршувањето на главните борбени операции, рушењето на режимот на Садам Хусеин и усвојувањето на Резолуцијата 1546 на Советот за безбедност на Обединетите нации, во јуни 2003 година беше донесена одлука и беше упатен вод за специјална намена кој ги извршуваше задачите во состав на Четвртата пешадиска дивизија на Мултинационалните сили за Ирак. Во 2008 година, нашето учество во мировната операција „Слобода за Ирак“ беше зголемено со уште еден вод. Од јуни 2003 година до декември 2008 година се извршени вкупно единаесет (11) ротации. Единаесеттата ротација беше последна, со што заврши и нашето учество во мисијата во Ирак. Вкупна бројка на лица кои учествувале во оваа мисија е четиристотини деведесет и три (493). учеството на АРМ во оваа операција заврши во декември 2008 година.

Во рамките на оваа операција, АРМ учествуваше и со штабни офицери во Централната команда на САД во Тампа, Флорида, во периодот јуни 2003 – јуни 2010 година, со вкупно петнаесет (15) лица. Во 2003 година Армијата на Република Македонија преземајќи низа реформски активности, полека но сигурно веќе се приспособуваше кон побарувањата на новото време и кон колективното членство. Јасно беа формирани контурите на идната македонска армија: мала, мобилна, ефикасна и интероперабилна, армија компатибилна со армиите на државите-членки на Алијансата, армија со јасно дефинирано јадро на вооружените сили во специјалните единици, армија која може да партиципира во меѓународни мисии.

На меѓународната сцена во тоа време во тек беа операциите во Ирак за соборување на режимот на Садам Хусеин, преземени од страна на антитерористичката коалиција предводена од САД. По завршувањето на главните борбени операции, соборувањето на режимот на Садам Хусеин и усвојувањето на Резолуцијата 1546 на Советот за безбедност на Обединетите нации и Република Македонија, на барање од Владата на САД беше одлучено РМ со свои сили да партиципира во мисијата „Слобода за Ирак“, како дел од најголемата коалиција во глобалната војна против тероризмот, одлуката за

учество на македонските војници во мисијата „Слобода за Ирак“ ја донесе Собранието на Република Македонија.

Владата на САД побара поддршка од Република Македонија за мисијата во Ирак, затоа што на теренот се чувствуваше потреба од специјално обучени припадници кои ќе изведуваат посебни активности во рамките на мисијата.

Кога во мај 2003 година првите дваесет и осум припадници на АРМ, составени од македонските „Волци“ и „Скорпии“, од мешан етнички состав, со специјален лет заминаа за Багдад, никој не претпоставуваше дека со тоа се отвора нова страница во историјата на АРМ. Со тој чекор, всушност, и практично почна профилирањето на новата АРМ, професионална, модерна, одлично извежбана, добро опремена и, пред сè, максимално подготвена да одговори на новите предизвици.

Македонските „Волци“, кои важеа за единствена единица на АРМ која може да одговори на новите предизвици, како и „Скорпиите“, кои долго се подготвуваша за мировни мисии во светот, беа подготвени да заминат.

Припадниците на контингентот беа дел од Четвртата пешадиска американска дивизија, во близина на гратчето Таџи. Претходно, за Багдад преку Кувајт отпатуваа офицерите за врска, мајорот Зоран Секуловски и потполковникот на Военото воздухопловство Љупчо Стојановски. Нашата прва целосно професионална единица „Волци“ (тогаш дел од Одредот за специјални намени, а денес во составот на Полкот за специјални операции на АРМ), беше таа којашто ги испиша најважните поглавја на поновата етапа на Република Македонија и на Армијата на Република Македонија и го создаде новиот профил и новиот имиџ за македонските војници на мирот.

Во текот на 2003 и 2004 година учеството на АРМ во мисијата „Слобода за Ирак“ беше застапено со тимови од специјалната единица „Волци“ кои изведуваа најразлични акции од доменот на неконвенционалното војување, заедно со војниците од четвртата пешадиска дивизија на Армијата на САД. По стапките на првиот контингент, за Ирак замина нов македонски армиски контингент, составен од триесет и еден (31) припадник на Единицата за специјални дејства „Волци“ во мисијата „Слобода за Ирак“.

Иако составот на контингентот не беше голем, според карактерот на испратените тимови може да се заклучи дека во тој период приматот во преземените операции во Ирак беше ставен токму на мали мобилни

високопрофесионални специјални единици, оспособени за извршување на задачи во соработка со единиците на Армијата на САД. Операциите и активностите кои ги преземаа и ги спроведуваа нашите припадници беа во рамките на т.н. мировни операции, операции за спроведување на мирот, превенција на конфликти и хуманитарни операции. Во воено доктринарна смисла, операциите за стабилизација и поддршка на мирот, според доктринарно-концепциските определби на Армијата на САД опфаќаат поширок спектар на операции (вклучувајќи ги и операциите за поддршка на мирот), меѓу кои се и: борбата против тероризмот, борбата против пролиферацијата на оружје за масовно уништување, информациските операции, операциите за поддршка и други операции. Од почетокот на 2005 година, мисијата во Ирак ја извршуваа припадниците на Ренџерскиот баталјон од полкот за специјални операции (ПСО). Првиот контингент сочинет од македонските „Ренџери“ ја претставуваше четвртата ротација на контингенти во мисијата во Ирак. Ренџерскиот баталјон пред себе дефинитивно имаше тешка задача: да се продолжи со извршувањето на мисијата, а притоа да не се дозволи кај коалициските партнери да се почувствуваат разлики во извршувањето на задачите, како и да се продолжи со достоинствено презентирање на Република Македонија. Сите македонски контингенти распоредени во мисијата во Ирак беа лоцирани во базата во Таџи, база која се наоѓа северно од Багдад, на триесетина километри. На почетокот на јуни 2005 година е извршена ротација на контингентите. Петтиот контингент во мисијата „Слобода за Ирак“ продолжи да ги извршува поставените задачи со сè посилно темпо. Промените кои се случуваа во секојдневието во Ирак го засилуваа темпото на ангажирањето на нашите „Ренџери“. Со коалициското присуство, во Ирак се случуваа и потребните демократски процеси на кои Ирачаните со гласање одлучуваа за својата иднина. Во тој контекст беше и ангажманот на македонските „Ренџери“, создавање услови за непречено гласање на популацијата. Во 2008 година нашето учество во мисијата „Слобода за Ирак“ беше зголемено со уште еден вод. По еднаесет ротации, македонските војници го завршија учеството во мисијата „Слобода за Ирак“. Околу четиристотини и педесет (450) мировници на АРМ поминаа низ еднаесет мисии во Ирак, „Волци“ и „Ренџери“ од ПСО, а во последните две ротации и „Леопардите“ од 2. МПБР на АРМ нè претставија во Ирак во вистинско светло, како војни на мирот кои знаат и

умеат професионално, дисциплинирано и, пред сè, ефикасно да одговорат на доверените задачи. За тоа, впрочем, тие добија заслужени признанија од претпоставените команди, како и највисоки воени одликувања од САД и од нашата земја. Во петте години минати во мисијата „Слобода за Ирак“ македонските војни на мирот испишаа едно од најзначајните поглавја на Армијата на Република Македонија и на нашата земја. Во земјата тие се вратија со незаменливо искуство, кое многу значеше во трасирањето на идниот развој на АРМ, посебно во сферата на обуката.

5. Воената дипломатија во справување со глобалниот тероризам надвор од операциите во Авганистан и Ирак

Една од колатералните консеквенции на американската антитерористичка стратегија е превентивниот пристап кон регионите кои се вектори на глобалниот теоризам. Во таквиот дух била иницирана и идејата за реорганизирање и реформирање на економскиот, социјалниот, политичкиот и стратешкиот профил на огромниот географски простор меѓу Мароко и Мавританија, преку Турција и Машрек со Арапскиот Полуостров, до Пакистан и Авганистан, наречен Голем Среден Исток (ГСИ).

Според Michael Sturmer,³⁶ „ГСИ е еден постстуден воен концепт кој се протега од Каспиското Море, до Нил, и од Кипар, до Персискиот Залив, и кој е исполнет со кризи. ГСИ не е систем, туку геополитички концепт. Затоа и иницијативата на САД била насочена кон изнаоѓањето консензус со НАТО и државите на Г-8 за нивно активно ангажирање. Американската иницијатива за т.н. Голем Среден Исток - Greater Middle East, како доктрина за негово ремоделирање, за првпат била спомената од страна на претседателот G. W. Bush на 26.2.2003 година, на состанокот на неоконзервативците на American Enterprise Institute (AEI), а потоа и развиена во говорот на Универзитетот на Јужна Каролина (Office of the Press Secretary, White House 26.02.2003/Remarks by the President in Address at University of South Carolina, White House 9.05.2003). Подоцна, на почетокот на 2004 година, оваа доктрина прераснала во сериозно стратешко досие на американската дипломатија. Иницијативата за партнерство

³⁶(„What Strategy for the Greater Middle East? A European View“ –in Readings in European Security, European security forum, London/Brussels, Vol. II. 2004, стр. 185)

со Средниот Исток (Middle East Partnership Initiative) била продлабочена и прераснала во Иницијатива за Големииот Среден Исток (Greater Middle East Initiative- GMEI), со цел да го трансформира политичкиот и економскиот пејзаж на овој ентитет. Претседателот Буш истакнал: „Сè додека Средниот Исток ќе биде место на тиранија, безнадежност, колера, тој ќе продолжи да создава луѓе и движења кои се закануваат на безбедноста на САД и на нашите пријатели...”

Меѓутоа, идеите кои се однесувале на економското преуредување и просперитет на дел од државите кои се ситуирани во зоната на ГСИ, потекнувале од страна на ЕУ. Во проектот наречен „Процес Барселона”, со кој биле опфатени 12 држави на Југот и Истокот на Средоземјето и кој потекнува уште од 1995 година (Алжир, Кипар, Египет, Израел, Јордан, Либан, Малта, Мароко, палестинските територии, Сирија, Тунис, Турција), фигурираат сличните заложби и амбиции кои се изнесени во рамките на американската иницијатива. Сепак, иницијативата на САД е поамбициозна и помегаломанска, со оглед на тоа што зафаќа простор кој се протега на два континента, главно населен со популации од исламска вероисповед. Проектот на САД бил во процес на доработка и се очекувало да биде разработен на големите евроамерикански средби (Г-8 на 8 јуни 2004 г., Самитот на НАТО во Истанбул, 28-29 јуни 2004 г.). Но, заради негативниот одговор на европските партнери, пред сè, Франција и Германија, но и на негативната реакција на лидерите од државите лоцирани на подрачјето на ГСИ, истиот набргу бил ставен во мирување. Имено, по промоцијата на проектот од страна на потпретседателот Dick Cheney, на форумот во Давос, во зимата 2004 година, истиот, под изменет наслов „Партнерство за прогрес и заедничка иднина со Средниот Исток и Северна Африка”, бил усвоен на Самитот на Г-8 на Sea Island (Флорида), во јуни 2004 година.

Меѓутоа, европските партнери и дипломатското милје во Брисел се поделило. Француско-германската опција, која била мошне скептична и критичка, сметала дека се работи за „уште една недоволно промислена и избрзана идеја на администрацијата на Буш, која настојувала да си придодаде аргумент повеќе во тогашната изборна 2004 година”.³⁷ Таквото мислење не го делела италијанската дипломатија: „Убедени сме дека еден зајакнат ангажман

³⁷ „Le Monde“, C. Trean/L. Zecchini, 27.2.2004 г.

на Алијансата во доменот на безбедноста може да придонесе во консолидацијата на регионалната стабилност на Средниот Исток...”, изјавил министерот за надворешни работи на Италија, Ф. Фратини. („Le Figaro“, 04.03.2004 г.).

Англосаксонците сметале дека иницијативата произлегува од реалистичкиот и внимателен интерес на САД кон подрачјето кое се протега од Мавританија и Мароко, сè до Авганистан и Пакистан, кое е соочено со бројни проблеми од: економска, политичка, цивилна и правна вокација.

Проектот на САД се состоел во заедничко дефинирање со европските партнери и оние од Г-8 на една глобална стратегија на демократизацијата и економскиот и социјалниот развој на овој регион, во кој се опфатени 22 држави. (Освен 12-те набројани од Процесот Барселона, во овој проект влегуваат: Мавританија, Јемен, Оман, Катар, Кувајт, Бахреин, Обединетите Арапски Емирати, Ирак, Иран, Авганистан, Пакистан).

Според мислењето на Catherine Croisier, истражувач во Institut de relations internationales et strategiques – IRIS: „Оваа иницијатива може да го наруши Евромедитеранското партнерство кое опстојува веќе една деценија...”

5.1. Искуството на Република Македонија – случајот Ел Масри

Германецот со либанско потекло, Калид Ел-Масри на 20 јули 2009 година ја тужеше Република Македонија во Европскиот суд за човекови права за негово тајно предавање од страна македонското МВР на американските агенти на ЦИА, кои го префрлиле со специјален авион во таен објект за притвор управуван од ЦИА во Авганистан, каде бил малтретиран повеќе од четири месеци.

Наводното страдање траело помеѓу 31 декември 2003 и 29 мај 2004 година, кога се вратил во Германија. Судот смета дека киднапирањето и притворот на жалителот претставува „присилно исчезнување“ дефинирано со меѓународното право. „Присилното исчезнување“ на жалителот, иако привремено било окарактеризирано со постојана состојба на несигурност и неодговорност, која се пролонгирала во текот на целиот период од неговото заложништво. Во врска со ова Судот би укажал дека во случај на серија на погрешни дејствија или пропуштања, повредата се проширува на целиот период почнувајќи од првото дејствие и продолжува онолку колку што се

повторуваат дејствијата или пропуштањата и тоа е во спротивност со меѓународната обврска за којашто станува збор. Имајќи ги предвид овие укажувања, Судот заклучува дека тужената Влада е одговорна за повреда на правата на жалителот од член 5 од Конвенцијата во текот на целиот период на неговото заложништво. Судот утврдил дека тужената држава не спровела ефикасна истрага за наводите на жалителот за малтретирање. Од истите причини, На 13 декември 2012 година, Големиот судски совет донесе конечна одлука со која ја прогласи македонската влада за виновна, односно дека е одговорна за тортура, малтретирање и тајно предавање на лице (*secret rendition*) осомничено за поврзаност со тероризам.

Судот утврди дека не била спроведена целосообразна истрага во однос на веродостојните наводи на жалителот дека бил арбитарно држен во притвор. Според тоа, Судот наоѓа дека тужената држава го повредила членот 5 од Конвенцијата во неговиот процедурален аспект, Судот едногласно:³⁸

1. Го отфрла прелиминарниот приговор на Владата за непочитување на „правилото за шест месеци“;

2. Ги прогласува за допуштени наводите во однос на членовите 3, 5, 8 и 13 од Конвенцијата, а остатокот од жалбата за недопуштена;

3. Утврдува дека е сторена повреда на член 3 од Конвенцијата во неговиот процедурален аспект поради пропустот на тужената држава да спроведе ефикасна истрага за наводите на жалителот за малтретирање;

4. Утврдува дека е сторена повреда на член 3 од Конвенцијата од страна на тужената држава поради нечовечкото и понижувачкото постапување на кое бил изложен жалителот додека бил држен во хотел во Скопје;

5. Утврдува дека тужената држава е одговорна за малтретирањето на кое бил изложен жалителот на аеродромот во Скопје и дека ова постапување мора да се класифицира како тортура во смисла на значењето на член 3 од Конвенцијата;

6. Утврдува одговорност на тужената држава за трансферот на жалителот во притвор на органите на Соединетите Држави, иако постоел реален ризик дека тој би бил подложен на постапување спротивно на член 3 од Конвенцијата;

³⁸ http://www.pravda.gov.mk/documents/elmasri_2.pdf

7. Утврдува дека притворот на жалителот во хотел во траење од 23 дена бил арбитрарен, спротивно на член 5 од Конвенцијата;

8. Утврдува дека тужената страна е одговорна според член 5 од Конвенцијата за подоцнежното заложништво на жалителот во Авганистан;

9. Утврдува дека тужената држава пропуштила да спроведе ефикасна истрага за наводите на жалителот за арбитрарно притворање, како што бара член 5 од Конвенцијата;

10. Утврдува дека постои повреда на член 8 од Конвенцијата;

11. Утврдува дека постои повреда на член 13 од Конвенцијата поради отсуство на ефикасни правни лекови за жалбените наводи на жалителот во однос на членовите 3, 5 и 8 од Конвенцијата;

12. Утврдува ЕЛ-МАСРИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПРЕСУДА 131 (а) дека тужената страна треба да му плати на жалителот, во рок од три месеци, 60.000 ЕУР (шеесет илјади евра) плус каков било данок кој може да се наплати на име нематеријална штета;

(б) дека од истекот на наведените три месеци до исплатата на наведената сума се пресметува камата по стапка еднаква на најниската стапка за позајмици на Европската централна банка во текот на тој период плус три проценти.

Република Македонија ги прекршува членовите од Европската конвенција за човекови права и тоа:

Член 3 - Забрана на мачење

„Никој не смее да биде подложен на мачење или на нечовечко или понижувачко постапување или казнување”.

Член 5 - Право на слобода и безбедност

„1. Секој има право на слобода и безбедност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен во законска постапка, во долунаведените случаи:

а. издржување на казна затвор по осудителна пресуда на надлежен суд;

б. законско лишување од слобода или притвор поради неизвршување на законски налог на судот или со цел обезбедување на извршување на обврска пропишана со закон;

в. законско лишување од слобода или притвор на лице, со цел негово изведување пред надлежни судски органи, кога постои оправдано сомнение дека тоа лице сторило кривично дело или кога е тоа неопходно за да се спречи

извршување на кривично дело или бегство на осомничениот по извршување на кривично дело;

г. притвор на малолетник врз основа на судско решение за примена на воспитна мерка или поради негово изведување пред надлежен судски орган;

д. притвор со цел да се спречи ширењето на некоја заразна болест, на ментално заболени лица, алкохоличари, токсикомани или скитници;

ѓ. законско лишување од слобода или притвор на лице, со цел да се спречи негово нелегално влегување во земјата или против кое се води постапка за негово протерување или екстрадиција.

2. Секој кој е лишен од слобода веднаш ќе биде известен, на јазикот што го разбира за причините поради кои е лишен од слобода и за сите обвиненија против него.

3. Секој кој е лишен од слобода или притворен согласно со одредбите од ставот 1 в. од овој член навремено ќе биде изведен пред судија или друго службено лице овластено со закон да ја врши судската власт, ќе има право да му биде судено во разумен рок или да биде пуштен(а) на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со барање на гаранција дека лицето ќе се појави на судењето.

4. Секој кој е лишен од слобода или притворен има право да изјави жалба, по која судот ќе одлучи во најкус можен рок и ќе нареди негово ослободување, доколку лицето било незаконски притворено.

5. Секој кој бил жртва на лишување од слобода или притвор спротивно на одредбите од овој член ќе има остварливо право на обесштетување”.

Член 8 – Право на почитување на приватниот и семејниот живот

„1. Секој човек има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката.

2. Јавната власт не смее да се меша во остварувањето на ова право, освен ако тоа мешање е предвидено со законот и ако преставува мерка која е во интерес на државната и јавната безбедност, економската благосостојба на земјата, заштитата на поредокот и спречување на кривични дела, заштита на здравјето и моралот, или заштита на правата и слободите на другите, во едно демократско општество”.

Член 13 – Право на реална жалба

„Секој човек, чии права и слободи признати со оваа Конвенцијата се

нарушени има право на жалба пред националните власти, дури и тогаш кога повредите на овие права и слободи ја сториле лица при вршење на службена должност”.

ЗАКЛУЧОК глава 2

Во оваа глава заклучуваме, дека Соработка е предуслов Кој обезбедува стабилност, ефикасна Економска размена, но и Остварување на серија надворешнополитички цели и Приоритети на земјите.

Република Македонија, врз основа на идентични вредности на надворешно - политички план, на овој начин сака да даде свој придонес во промоцијата на мирот и стабилноста на глобален план и, колку што е тоа можно, и во изградба на мирот и пост - конфликтна стабилизација преку учеството во Заедничката безбедносна и одбранбена политика.

Глава 3 - Примената на останатите инструменти на државна (политичка) моќ како алтернатива на употребата на сила и препораки за Република Македонија

1. Предноста на дипломатијата, економијата и информациите како инструменти на национална (политичка) моќ пред употребата на сила во справувањето со современиот тероризам

Превентивната дипломатија има посебно место во современите меѓународни односи. Таа претставува активност која е тесно поврзана со мултилатералната дипломатија и која истовремено бара поврзување на различни надворешно-политички инструменти и методи. Постои дистинкција помеѓу превентивната дипломатија од останатите видови дипломатска акција, заради вклучувањето на: градењето на мирот (peacebuilding), одржување на мирот (peacekeeping) и создавање мир (peacemaking). Притоа е значајно да се има предвид дека разликата која постои помеѓу превентивната дипломатија и т.н. обична дипломатија се гледа пред сè во тоа што превентивната дипломатија има „активен“ а не „реактивен“ пристап. Според тоа, превентивна дипломатија делува во ситуација пред да се случи „ескалација на криза“ која пак може да го загрози мирот. Со други зборови, содржината на превентивната дипломатија е амбициозна и нејзината акција е многу побрза отколку акцијата на т.н. обична дипломатија. Превентивната дипломатија вклучува дипломатско, политичко, воено, економско и хуманитарно делување на влада, на мултилатерални организации, на регионални организации, невладини организации и други меѓународни агенции, со основни заеднички цели: спречување спорови и судири помеѓу државите, спречување ескалација на спорови и судири во вооружени конфликти, лимитирање на интензитетот на насилството кои произлегуваат од конфликтите, спречување и совладување на хуманитарните кризи, иницирање мерки кои водат до евентуално решавање на кризите и конфликтите. Оттука, превентивната дипломатија, по пат на преговарање, се занимава со решавање на одделни прашања пред тие да станат проблем и со решавање проблеми пред тие да ескалираат во вооружен судир.

„Известување за непријателот е основна идеја и акција во војната“.³⁹ Известувањето е функција на воената дипломатија со чиешто вршење офицерите во амбасадата односно воените аташеа, но и амбасадорите го имаат добиено епитетот на шпиони. „Без проучувањето на таа функција не може научно да се расветли суштината на современата улога на дипломатијата во меѓународните односи“.⁴⁰ Имено, активната улога на дипломатијата се концентрира околу функцијата на известувањето и информирањето. „Навистина, трагите на таа активна улога можеме да ги најдеме и во другите функции на дипломатските претставници, но ниту една од тие функции во целост не претставува активност насочена во правецот на формирање на надворешната политика“.⁴¹

Кон крајот на 16 век во повеќето европски армии разузнавачката работа го има добиено називот *intelligence*, термин чијашто употреба особено била прифатена од страна на претставниците на владите, особено на Владата на Соединетите Американски Држави во втората половина на 20 век. Зборот „*inteligens* е од латинско потекло и го означува човекот способен правилно да ги разбере работите и појавите во животот и во светот“.⁴² Зборот „известување во српскиот јазик има значење за тајно собирање и доставување на известувањата, шпионирање“.⁴³ Од другата страна, поимот *intelligence* се користи од страна на надлежните институции во западните земји да го означи разузнавачкото дејствување, односно дејствувањето со цел за заштита на сопствената држава, или како што тоа го наведува американскиот автор Loch K Johnson, „без оглед во која смисла ќе се употреби, зборот *intelligence* е првата линија на одбраната на Соединетите Држави“.⁴⁴ Известувањето за сопствените вооружени сили, за нивната намена и задачи во мир и во војна од едната страна, и известувањето на сопствената влада за сите значајни елементи за вооружените сили во државата на приемот од друга страна, е една од

³⁹ Clausewitz, Karl fon, *O ratu*, Београд, Војноиздавачки завод 1954. стр. 86.

⁴⁰ Вајовић Петар, *Обавештавање као дипломатска и конзуларна функција*, Сплит: докторска дисертација, 1965, стр. 12.

⁴¹ Исто, стр. 15.

⁴² Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и изрази*, Београд: Просвета, 2004, стр.344

⁴³ *Речник српскохрватског књижевног језика*, Нови Сад: Матица српска; Загреб: Матица хрватска, 1969.837.

⁴⁴ Loch K Johnson, *U.S. Intelligence in a hostile world*, New Haven Yale University Press, 1996, стр. 24.

секојдневните активности на военодипломатската мисија која се спроведува систематски и континуирано. Вообичаено, присобирањето на податоци за вооружените сили на земјата-домаќин се спроведува преку разузнавачката дејност. „Разузнавачката дејност е главна содржина на работата и резултат на примарната функција на разузнавачката служба, а се спроведува со примена на специфични разузнавачки методи и постапки“.⁴⁵ Специфичните методи и постапки покрај другите ги презема и воениот дипломат, а тие се однесуваат пред сè на запознавање со состојбите во земјата-домаќин и доставување на извештаи за состојбата во вооружените сили на земјата-домаќин. Главната карактеристика на разузнавачката работа на воениот претставник е фактот дека споменатите специфични методи и постапки се вршат со легални средства.

Специфичните методи и постапки покрај другите ги презема и воениот дипломат, а тие се однесуваат пред сè на запознавање со состојбите во земјата- домаќин и доставување на извештаи за состојбата во вооружените сили на земјата-домаќин. Главната карактеристика на разузнавачката работа на воениот претставник е фактот дека споменатите специфични методи и постапки се вршат со легални средства. Поволностите што ги дава дипломатското претставништво за спроведување на разузнавачката работа секако ги користи и разузнавачкиот центар, кој се камуфлира во дипломатско и конзуларно претставништво, но неговото дејствување од овие локации не треба да се изедначува со разузнавачката активност на дипломатските и другите претставници кои ги користат можностите за легално собирање на разузнавачки податоци.

Основната карактеристика на функцијата на известување се гледа во нескриената желба на една држава да поседува колку е можно повеќе податоци за друга држава.

„За да ја оствари таа функција, дипломатијата има изградено широка методологија, ги има развиено сопствените сили и средства, ги има изградено сопствените методи, бидејќи потребата и жедта за податоци, за сознанија, е

⁴⁵ Милошевиќ Милан, *Војни информатор*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, Новембар-децембар, број 6, стр. 61.

вечна и таа никогаш не престанува“.⁴⁶ Наведената потреба и жед за податоците внатре во сопствената држава го има како резултат осмислувањето на бројни задачи кои ѝ се упатуваат на сопствената дипломатска мисија, а тие задачи можат да се реализираат пред сè со разузнавачка работа. Разузнавачката работа ја спроведува военото аташе со приспособање на податоците во рамките на својата работа. „Нашите одделни забележувања и сознанија кои можеме да ги евидентираме, ги нарекуваме *податоци*“.⁴⁷ Со смислено организирање на податоците во порака со определено значење ние произведуваме информација. Зборот „*информација*“ е со латинско потекло (лат. *informatio*) и означува поучување, упатување, известување“.⁴⁸ Во денешниот свет информацијата претставува најбаран и највреден елемент. Тоа е нешто кон што сите трагаат не само долгогодишните и главните актери на меѓународната сцена на државите, туку и поединци, групи, мултинационални компании, и секако медиумите. Со информациите кои се пласираат преку медиумите може да се оствари силно влијание врз севкупната јавност. Оттаму не е за чудење што некогаш основното начело **знаењето е моќ**, денес често се преиначува во начело **информацијата е моќ**. Побарување на бројни податоци и информации доведува и до двоен меѓусебно спротивставен ефект. Имено, на една страна ја имаме постојано присутната желба за податоците кои сопствената военоразузнавачка служба ги побарува од својата военодипломатска мисија за вооружените сили на земјата-домаќин, а на другата страна секојдневно постои низа активности кои државата на приемот, односно нејзините вооружени сили ги преземаат со цел заштита на важни податоци.

Побарување на бројни податоци и информации доведува и до двоен и меѓусебно спротивставен ефект. Имено, на една страна ја имаме постојано присутната желба за податоците кои сопствената военоразузнавачка служба ги побарува од својата военодипломатска мисија за вооружените сили на земјата домаќин, а на другата страна секојдневно постои низа активности кои државата на приемот, односно нејзините вооружени сили ги преземаат со цел заштита на

⁴⁶ Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 138.

⁴⁷ Милосављевић Славомир, Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, Београд, Службени гласник 2000, стр. 473.

⁴⁸ Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и изрази*, Београд: Просвета, 2004, стр. 353.

важни податоци.

Поради преземените мерки за заштита на важните податоци за вооружените сили на државата на приемот, военото аташе со цел извршување на поставените задачи, мора да дејствува дискретно. Со дискретното дејствување тој автоматски ја стеснува можноста за собирање на поголем број на податоци и е принуден да се задоволи со потесни сознанија, односно само со дел на информации од определена област. Значи на некој начин доаѓа до самоограничување на аташето и на военодипломатската мисија во нивното делување, што е секако неопходно во дипломатските работи, за да се зачуваат дипломатските односи.

Целосната информација речиси никогаш не може да ја добие ниту военото аташе, ниту воено разузнавачката служба. Военото аташе при вршењето на функцијата за известување мора да постигне определена објективност, односно неговите податоци мора да бидат ослободени од политичкото уверување за да можат да се користат без какво било сомневање, пред сè поради фактот дека модерните разузнавачки служби се принудени да формираат слика за намерите на другите држави и нивните вооружени сили од едно парче кое го прави мозаикот на информации, а кои помеѓу другите им ги доставува военото аташе.

Известувањето и информирањето често можат да бидат во директен конфликт со времето што ќе се потроши за други *неинтелигентни активности*. Имено, воено-дипломатската мисија во странство е оптоварена со еден вид на непродуктивно ангажирање за пишување извештаи, информации и со нивно испраќање преку средствата за комуникација. Меѓутоа, главниот предуслов за успешно вршење на функцијата за известување се гледа во успешното вршење на сите предвидени дејствија. Оттаму оптоварувањето на военото аташе со *неинтелигентни активности* секако треба да се гледа како нужно зло.

Интересно е дека на почетокот од кариерата на воените пратеници, во повеќето земји на светот важело правилото дека на местото на аташето се поставуваат офицери од побогати семејства, главно од благороднички. Таквата практика не и е страна ниту на општата дипломатија. Имено, „одамна е забележано дека количината на информациите што ќе ги собере военото аташе ја претставува вредноста што е пропорционална токму на количината на

парите што тој може да ја потроши за забава на оние од кои може да се надева дека ќе ги прибави тие информации“.⁴⁹ Таквиот начин на делување на дипломатските органи со цел собирање на податоци не е туѓ ниту денес. Во книгата *Игра на сенките-петооктомвриска смена на власта во Србија*, Тим Маршал наведува дека во „деведесеттите години на минатиот век, военото аташе акредитирано од Велика Британија на служба во Белград бил британскиот офицер секако припадник на разузнавачката служба MI-6, кој бил познајник со секого, приредувал одлични забави и се познавал со секого со кого вредело да се познава“.⁵⁰ Меѓутоа, мора да се води сметка за тоа дека при спроведувањето на функцијата за известување од страна на военото аташе не се работи, барем на официјално, за собирање на тајни податоци, на најважни државни податоци кои се од суштинско значење за народот. Таквите податоци редовно се прогласувани за државна, воена или службена тајна. Се чуваат под посебен режим на заштита, односно тие се строго чувана државна тајна и затоа тие податоци државата ги штити со сите дозволени средства. Тоа се податоци, пред сè, со внатрешна природа и се однесуваат, главно, на одбранбените способности на земјата. „Таквите податоци често никогаш нема да ја видат светлината на денот, а нивната важност со тек на време се менува и стануваат помалку важни и битни за вооружените сили и за државата“.⁵¹

Разузнавачката работа на воено-дипломатското претставништво се организира според барањата, потребите и можностите на сопствената држава. Во поширока смисла известувањето може да биде категоризирано како стратегиско, оперативно и тактичко. Стратегиското известување воопштено би биле информациите присобрани на националното ниво, со цел осигурување на националната политика. Таквите информации обично се бараат од страна на *decision-makers* (носители-креатори на одлуки), односно од доносителите на политичките одлуки во државата, како и од високите воени офицери, за да се оствари ефикасна национална и воена стратегија на развојот.

Оперативното и тактичкото известување во воена смисла се однесуваат врз важните информации собрани на бојното поле, за потребите на воените

⁴⁹ Vagts Alfred, *The Military Attache*, New Jersey: Prince. Univ. Press, 1967, p. 111.

⁵⁰ Маршал Тим, *Игра сенки*, Београд: Самиздат Б92, 2002, 70.

⁵¹ Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 139.

команданти со цел постигнување на успех во борбените дејства. Тактичкото известување би претставувало собирање на информации за силата на непријателските трупи, за нивните движења, опремата, меѓусебната положба на единиците и за другите интересни податоци. Меѓутоа, со напредокот на технологијата, ширината и длабочината на бојното поле започна да се проширува. Најзначајниот напредок е воочен во полето на комуникационите системи, но и кај оружјето со голем дострел, така што со тек на време, разликите на стратегиското, оперативното и тактичкото ниво веројатно ќе бидат безначајни.

Дипломатските односи меѓу државите непосредно влијаат врз организацијата на разузнавачката работа на воено-дипломатското претставништво, како и врз нивото на активностите кои ги спроведува воено-дипломатското претставништво. Имено, доколку тие односи се сведени на егзистенцијален минимум или се целосно прекинати, активноста за собирање на тајни податоци спрема тие земји е максимално интензивирана. Исто така, разбирлив е фактот дека активностите на воено-дипломатските претставништва акредитирани во соседните држави се со засилен интензитет, а „особено се насочуваат концентрично врз оние соседни држави со кои не се воспоставени дипломатските и воено-дипломатските односи и тоа, првично, на разузнавачки план, заради превентивни, одбранбени или агресивни планови и задачи”.⁵²

2. Воената дипломатија и примената на дипломатијата како инструмент на државна (политичка) моќ: алтернатива на употребата на сила

Превентивната дипломатија е ненасилна акција преземена од страна на сите учесници за да се спречи спорот да стане насилен, да ескалира и да се прошири и да прерасне во вооружен судир кој веројатно ќе го загрози меѓународниот мир и безбедноста.⁵³ Една генерално прифатена дефиниција признава дека превентивната дипломатија се служи со три цели:⁵⁴ (1) да ги

⁵² Исто стр. 75.

⁵³ Види во: George Lenczowski, *American Presidents and the Middle East*, 1990, стр. 131

⁵⁴ Kevin M. Cahill, (2000). *Preventive diplomacy: stopping wars before they start*. Revised and updated editions. The Center for International Health and Cooperation, New York, p. 29

спречи споровите меѓу државите или меѓу владите и малцинските партии во рамките на државите, (2) да се спречи постоење на споровите пред тие да се трансформираат во отворени конфликти, (3) ако избие конфликт, да се осигура дека истиот се шири во најмала можна мера. Ова на некој начин е како „превентивна медицина“ т.е. целите се насочени кон спречување на болеста пред да се случи. Превентивната дипломатија се состои од превентивно распоредување, преземање на мерки за повисок степен на борбена готовност или демонстрирање сила на друг начин, пред избивање на непријателствата.⁵⁵ Превентивната дипломатија бара зајакнати рани информациски процеси, вклучувајќи економски и социјални трендови (како што се масовни движења на луѓето и страв од глад) и политички случувања кои можат да доведат до опасни тензии. Превентивната дипломатија опфаќа, изразува и поврзува четири основни групи мерки и акции, со специфичен логички и временски ред.⁵⁶

Првата група претставува класичен вид превентивна дипломатија, она традиционално сфаќање на овој поим, како претходна активност чиј резултат е елиминирање на несогласностите, смирување на тензиите и мирно решавање на настанатиот спор помеѓу државите; втората група активности е од мешовит карактер и се преземаат во ситуации кога спорот ќе прерасне во конфликт, од потесен или поширок, локален или регионален карактер и постапките во оваа фаза се комбинација од дипломатски, цивилно-полициски, а понекогаш и присилни мерки; третата група активности е од протективно-амортизационен карактер и насочена е кон спречување на конфликтите кои веќе избиле и спречување на нивно ширење, за да не се пренесе на соседните држави или да поттикнат вклучување на некои трети страни; четвртата група превентивни активности се однесува на обнова на државните институции, политички плурализам, социјална стабилност, демократски вредности и доверба помеѓу конфронтираните етнички, национални, верски и други општествени групи. Кога зборуваме за превентивна дипломатија, неизбежно е да се дефинираат нејзините три компоненти: 1. рано предупредување, 2. клучна одлука за почеток на акција и 3. стратегија на акцијата. Преку воспоставување на

⁵⁵ Василевски, В., (2002), Меѓународно хуманитарно право во вооружени судири, „2-ри Август С“-Штип, стр. 402

⁵⁶ Vasić N. Dušan., (2010), Preventivna diplomatija: teorijski concept, normativni okviri i političke kontroverze, Službeni glasnik, Beograd, str. 18

дипломатски односи, секоја држава има можност да ги изразува своите ставови и да ги „наметнува“ сопствените цели на претставниците на другите држави, преку голем број формални и неформални средби. Многу често дипломатските претставници, кога најмалку очекуваат, можат да дојдат до погоден момент за водење неформални разговори со претставници на други држави и добиваат шанса за искажување на своите намери, за чие остварување е потребно соработка токму со нив. На тој начин, се создава можност за повторна средба, за продлабочено размислување и за наоѓање на решение со кое ќе бидат задоволени сите засегнати страни.

Правото на самоодбрана на државата се афирмира во Повелбата на ОН, поточно во членот 51, каде што се истакнува дека Повелбата со ништо не го повредува неотуѓивото право на индивидуална или колективна самоодбрана, во случај на вооружен напад против некој член на ОН, додека Советот за безбедност не преземе мерки за одржување на меѓународниот мир и безбедност. Колективната самоодбрана претставува остварување на правото на самоодбрана на државата против вооружена агресија, со учество на повеќе држави.⁵⁷ Ова покажува дека дипломатијата веќе не е ограничена само на комуникација на релацијата држава-држава.

Имајќи го предвид развојот на ова право пред 1945 год., станува јасно дека примарната цел на креаторите на член 51 била да се потенцира правото на колективната самоодбрана. Меѓутоа, она што исто така се потенцира во текстот е и фактот дека употребата на ова право е под надзор и компетенција на Советот за безбедност. Речиси генерално е прифатено дека државите имаат право да склучуваат *бона фиде* договори со кои ќе дејствуваат заедно во самоодбрана. Со тоа, давајќи му ја на Советот за безбедност надлежноста за надзор над нејзината примена, креаторите на Повелбата го утврдија правото на самоодбрана како втемелено на системот на колективна безбедност.⁵⁸

Правото на самоодбрана според член 51 од Повелбата предвидува индивидуална и колективна самоодбрана. Правото на индивидуална самоодбрана може да го примени земјата која е жртва на вооружен напад. Колективната самоодбрана се активира од страна на земјите сојузнички

⁵⁷ Василевски, В., (2002), Меѓународно хуманитарно право во вооружени судири, „2-ри Август С“ - Штип, стр. 389

⁵⁸ Пошироко во: Н. Kelsen, „Principles Of International Law“, 2d ed., 1966, str. 63-64

доколку за тоа постои посебен договор.⁵⁹

Колективната самоодбрана ќе се активира и на посебно барање на земјата жртва на вооружениот напад, во услови кога не постои таков договор.⁶⁰

Индивидуалното право на самоодбрана според член 51 завршува кога Советот за безбедност презел соодветни мерки против напаѓачот.

По преземените мерки, индивидуалното право на самоодбрана преминува во колективно право на самоодбрана. Од овде би заклучиле дека правото на индивидуална самоодбрана предвидено со Повелбата е со привремен карактер и е преодна етапа за вклучување на колективниот систем во остварувањето на ова право (член 24, точка 1 до Повелбата).

Она што, исто така, е јасно во овој дел од одредбата е дека постоечкото право на самоодбрана не може да се користи за освојување туѓи територии, ниту, пак, може да се користи како основа за преземање казнени експедиции (нешто, за што се повикувало во минатото). Во тој контекст, по прибегнувањето кон примена на одредбите на член 51, државата е должна веднаш да го извести Советот за безбедност за преземените активности, што пак ја активира неговата надлежност.⁶¹

Во склад со своите овластувања, Советот за безбедност на ООН треба да преземе неопходни мерки за санирање на последиците од извршениот противправен напад, односно враќање на мирот и безбедноста. Доколку државата не го извести Советот за безбедност за преземените мерки и за тоа дека го остварува правото на самоодбрана, таа е под основано сомнение околу оправданоста на преземените мерки на употреба на сила согласно со правилата утврдени во Повелбата. Од друга страна пак, само испратеното писмо (известување) за тоа дека преземената акција е во име на самоодбрана, не е гаранција за законитоста на силата употребена според член 51 од Повелбата. По однос на ова прашање Меѓународниот воен трибунал во Нирнберг смета дека „... за да се утврди дали една акција, за која постои изјава дека е преземена во име на самоодбрана е агресивна или одбранбена, таквата акција мора да биде предмет на детална истрага и

⁵⁹ ICJ Reports (1986), cit delo str. 14

⁶⁰ A. Cassese, "International Law", Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 313

⁶¹ ICJ Reports (1986), para.235

пресуда”.⁶²

Со тоа, под дејство на т.н. „имплицирано ограничување” (*implied restriction*), всушност се врши суспензија на индивидуалното право на самоодбрана предвидено со Повелбата. Согласно со член 39 од Повелбата на ООН, ако Советот за безбедност утврди дека е извршен вооружен напад, тој ќе даде препораки или ќе реши околу преземање на принудни мерки. Во согласност со Повелбата на ООН, Советот за безбедност понатаму дејствува во име на членките на ООН. Сепак, најдискутабилниот дел од текстот на член 51 е терминот кој од англиската верзија на текстот на македонски би се превел како: „ако се случи вооружен напад (англиски: *if an armed attack occurs*)”. Од анализата на овој дел од текстот може да се констатира дека правото на самоодбрана е легално само доколку е против постојан, актуелен напад во тек. Со член 51 не е предвидено ова право да се активира и заради напад којшто допрва треба да се изврши, односно ќе се случи или, пак, ќе се случел. Токму овој дел од член 51 е предмет на несогласувања коишто во меѓународните односи постојат и до денес, за што ќе стане збор подолу во оваа глава, како и во глава IV и VI на овој дел од трудот. Разидувањата по ова прашање се резултат на најновата практика на употребата на сила во име на борбата против тероризмот.

Поточно, несогласувањата се, пред сè, околу прашањето за тоа дали текстот на член 51 од Повелбата дозволува унилатерална употреба на сила (без дозвола на Советот за безбедност на ООН) кога нападот е на ниво на закана (т.е. сè уште не се случил) или не. Според толкувањето на одредени држави, а и според примената на ова право во практиката (за што детално ќе стане збор подолу), обичајното право на самоодбрана ја дозволува употреба на сила за спречување на идни напади кои сè уште не започнале да се одвиваат. Според тие држави, традиционалното обичајно поимање на правото на самоодбрана важи и покрај постоењето на член 51. Ваквата практика е најнов тренд во борбата против тероризмот која се примени од коалицијата на држави во ГВПТ, предводени од САД во нападот врз Ирак. Од погорното јасно

⁶² http://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf, International Military Tribunal (Nierenberg), “Judgment and Sentences”, October 1946

и недвосмислено произлегува дека член 51 од Повелбата не претставува само кодификација на обичајното право околу правото на самоодбрана, туку и дека содржи елементи коишто прогресивно го развиваат правото во таа смисла. Тоа, меѓутоа, воопшто не значи и дека целиот дотогаш важечки концепт на правото на самоодбрана е заменет со член 51, само заради фактот што одредени делови од традиционалното поимање на правото на самоодбрана се заменети со нови.

Иако тенденцијата на ограничување на употребата на сила за којашто се расправаше погоре во текстот се чувствува и во контекст на правото на самоодбрана, таквото право, дури и при едно потесно толкување на член 51, сепак, ја дозволува употребата на сила против „вооружен напад кој што е во тек“. Ваквиот став е потврден и од Меѓународниот суд на правдата според кој *„правото на самоодбрана се активира само доколку постои вооружен напад“*.⁶³

Меѓутоа, во член 51 не постои објаснување за тоа што се подразбира под терминот „вооружен напад“. Универзална дефиниција за „вооружен напад“ не постои ниту во општото меѓународно право. Она за што постои генерална согласност е дека вооружениот напад мора да е насочен против држава и дека мора да станува збор за меѓународен вооружен напад.

Денес таа претставува и повеќе од тоа, односно може да се воспостават односи со меѓународна организација во случај кога има потреба од заедничко дејствување и на тој начин на сцена настапуваат заедно повеќе држави. Меѓутоа, треба да се разбере дека дипломатијата не е потребна единствено заради зачувување на мирот и безбедноста во една држава.

Можеби вистинското значење од примената на дипломатијата во секојдневното управување со државата и нејзините интереси ќе се најде преку согледување на целите на дипломатијата. Цел на дипломатијата е да се употребуваат мирни и практични методи на помирување, да ги зацврстува пријателските врски со сојузничките влади, да развива пријателски односи со сите држави и да ја добива почитта од непријателските влади.⁶⁴

⁶³ ICJ Reports, Judgment of 27 June 1986 paras (stavovi) 195, str. 211

⁶⁴ Џон Р. Вуд, Џин Серес, (2009), Дипломатски церемонијал и протокол, Издавачки центар ТРИ-Скопје, стр. 23

3. Воената дипломатија и примената на економијата како инструмент на државна (политичка) моќ: алтернатива на употребата на сила

Перењето пари и финансирањето на тероризмот се појавуваат во повеќето земји во светот, но особено во оние со комплексни финансиски системи, земји со недоволна, неефикасна или инфраструктура подложна на корупција.

Перењето пари подразбира процес на конверзија на приходите од нелегални активности во фондови кои потекнуваат од привидно законски извори, без притоа да се открие нивниот вистински извор, природа или сопственост.

Перењето пари претставува кривично дело кое го прават сите организирани криминални групи заради легитимирање на илегално стекнатиот имот, а на глобално ниво претставува уште поголем предизвик, особено во однос на финансирање на терористички организации.

Перењето пари и финансирањето на тероризмот честопати вклучуваат слични трансакции, чија цел првенствено е прикривање. Инволвираните во перење пари пуштаат во оптек нелегални средства преку легалните канали за да го прикријат нивното илегално потекло, додека оние кои го финансираат тероризмот вршат трансфери на средства од легално и од нелегално потекло, за да ја прикријат нивната намена-помагање на тероризмот.

Проценките на експертите дека испраните пари во светот годишно би можеле да ја достигнат сумата од 1,5 милијарди евра треба да претставуваат аларм за сите надлежни институции инволвирани во борбата против ова општествено зло. Перењето пари добива сè повеќе глобални карактеристики, а тоа на државите им ја наметнува потребата од сè поголема соработка и координација заради успешно прекинување на синџирите на меѓународниот криминал. Експанзијата на меѓународниот тероризам бара соработка меѓу државите, бидејќи не е можно да се откријат и да се прекинат каналите на финансирање на тероризмот доколку не постои размена на информации и координирана заедничка акција на меѓународно ниво. Оттука и работата на Дирекцијата за спречување пари не е свртена само на внатрешен план, туку во голема мерка е насочена кон соработка со соодветните институции од другите земји. Перманентната динамика на законодавството во оваа сфера е

последица не само на постојаното усовршување на техниките на перење пари, туку и на постојаните промени во меѓународните прописи што ја регулираат оваа материја, а кои мораат да бидат имплементирани и во националното законодавство (Дирекцијата за спречување на перење пари, 2006).

Дефинирањето на поимот перење пари е опфатено со следните меѓународни документи кои претставуваат меѓународна основа за инкриминирање на перењето пари:

- Виенската конвенција на ООН за незаконски промет со наркотични дроги и психотропни супстанции од 1988 година;
- Базелската декларација за превенција на злоупотребата на банкарскиот систем за целите за перење пари од 1988 година;
- 40-те препораки на групата ФАТФ објавени во извештајот од 1990 година кои обезбедуваат насоки за тоа како земјите можат самостојно или заеднички да му се спротивстават на криминалитетот на перење пари;
- Конвенцијата на Советот на Европа-Стразбуршка конвенција за перење, откривање, заплена и конфискација на приносите од криминал од 1990 година;
- Конвенција против транснационалниот организиран криминал на ООН;
- Конвенцијата од Палермо од 2000 година и
- Конвенција за перење, откривање, заплена и конфискација на приносите од казниво дело и финансирање тероризам, дополнување на Стразбуршка конвенција од 2005 година.

Во однос на меѓународните стандарди, клучен документ е Рамковната одлука на Советот 2005/212/JHA од 24 февруари 2005 година за конфискација на приход, средства и имот поврзан со криминал.

Досегашното искуство покажа дека организираниите терористички групи, исто така, го злоупотребуваат светскиот финансиски систем за да ги финансираат нивните илегални активности, со што се поставува сериозен ризик за искористување на финансиската институција за криење на парите добиени од тероризам. Затоа мерките наменети за превенција на перењето пари, треба да се прошират и на финансирањето на тероризмот.

Воспоставувањето на ефикасен систем против перење пари е потребен во многу земји преку примена на национални и интернационални мерки и нивен редовен мониторинг преку меѓународни тела за борба против перење пари и

финансирање на тероризмот (Дирекција за спречување на перење пари, 2004). Меѓуинституционалната соработка е неизбежен фактор во спречувањето на перење пари и други приноси од казнено дело и финансирање тероризам. За подобро функционирање, соработка и координација е формирано советодавно тело во кое членуваат претставници од повеќе државни институции и органи: Дирекција за спречување перење пари, Министерство за внатрешни работи, Финансиска полиција, Јавно обвинителство, Државна комисија за спречување на корупција, судството и супервизорските органи: Народна банка, Одделение за супервизија на осигурување при Министерство за финансии, Управа за јавни приходи, Државен девизен инспекторат, Царинска управа, Комисија за хартии од вредност, комисии при коморите на адвокати и нотари, комисии на ревизори и сметководители.

Меѓуинституционалната соработка на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам со органите и институциите се реализира преку соработка со Царинската управа, Народната банка и субјектите кои имаат законска обврска да доставуваат финансиски податоци и извештаи. Соработката и координацијата при финансиски истраги поради постоење основи на сомненија за сторени кривични дела со елементи на перење пари други приноси од казниво дело и финансирање тероризам е главно по барање или иницијатива од органите на прогон, Министерството за внатрешни работи, Финансиската полиција и Јавното обвинителство, но и при постоење на сомненија, Управата доставува свои извештаи и иницира замрзнување на банкарски сметки и финансиски трансакции.

Проблемот со перење пари доби на својата актуелност по терористичките напади од 11 септември во САД, кога иследниците откриле дека терористите кои биле поврзани со нападите користеле услуги на американските банки за вршење на своите активности.

Процесот на „перење пари“ може да предизвика нестабилност на националната економија и на глобалната економија имајќи ја предвид меѓузависноста на земјите во светот и според тоа е сериозна национална и меѓународна безбедносна закана.⁶⁵ Перењето пари ја зголемува можноста финансиските институции да станат корумпирани или контролирани од страна

⁶⁵Langhorne, R., 2006. *“Global Politics”*, Oxford University Press Inc. Str. 113-397

на организираниите криминални групи. Во рамки на овие институции постои цврста корелација меѓу перењето пари и незаконското дејствување на одделни службеници. Финансиските институции во земјите во развој се посебно ранливи на криминалните елементи кои ја употребуваат корупцијата за стекнување на влијание врз каналите за проток на валкани пари. Земјите во развој поради помалата ригорозна финансиска контрола се соочуваат со поголем проблем отколку развиените земји, бидејќи интересите на одделни криминални групи можат да доведат до контрола на целокупните финансиски институции.

Борбата против перењето пари е една од најефективните средства за спречување на организираниот криминал, бидејќи заедничкиот именител на целиот организиран криминал е потрагата по профит. Цврстината, интегритетот и стабилноста на кредитните и финансиските институции и довербата во финансискиот систем како целина може да бидат сериозно загрозувани со напорите на криминалците и нивните соработници или за прикривање на потеклото на имотот стекнат со криминал или заради испраќање пари по законски пат но за терористички цели.

4. Воената дипломатија и примената на информациите како инструмент на државна (политичка) моќ: алтернатива на употребата на сила

Забрзаниот развој на науката и техниката во последните децении, како и општиот напредок на полето на комуникациите, доведоа до тоа што денес речиси сите држави на светот навистина се дел од светската заедница. Таа меѓузависност на државите се изразува во полето на размената на добрата, во областа на науката, техниката, технологијата. Истовремено, споменатата меѓузависност на светот создаде поволни услови за вршење на функцијата за известување со користење на легалните методи во својата работа. Примената на тие методи значи дека податоците се собираат јавно, а дека лицето кое ги собира податоците го прави тоа во рамките на својата сопствена легална функција. Станува збор за податоци кои не се државна тајна, туку се тоа податоци до кои се доаѓа од различни отворени извори.

Мошне важна карика во разузнавачката заедница на некоја земја е военото аташе. Задачата на военото аташе е преку воената публикација,

печатот и медиумите да го следи претставувањето на новата воена опрема, но и друга опрема која може да биде од значење за сопствената земја. Меѓутоа, поради меѓународните конвенции од него не се очекува тој да биде вмешан во какви било прикриени (шпионски) дејствија, туку во согласност со своите должности со користење на погодностите на својата положба да дојде до бараните податоци.

„Уште од памтивек, од времето на дипломатијата на најстарите народи, кога дипломатијата е дефинирана, како *увото и окоото на владетелот*, па сè до денешните денови, дипломатско- конзуларните претставници, во функција на одбраната на својата земја, на легален и дозволен начин и „опсервирале и известувале“ и никој не можел таа работа да ја квалификува како разузнавачка работа, како шпионирање“.⁶⁶

Извори на податоците за воениот потенцијал можат да бидат различни. Како најчест извор во повеќето истражувања се наведуваат медиумите, односно дневниот печат, телевизијата, а во последните години секако и интернетот како глобално средство за комуникација. Искуствата на повеќето разузнавачки служби, исто така, зборуваат дека најголемиот дел информации се собира токму со средствата за јавно информирање, односно од изворите кои се секогаш достапни и во опкружувањето.⁶⁷ „Проценките на разузнавачките и контраразузнавачките служби укажуваат дека денес околу 90% од податоците се собираат по легален пат, со користење на средствата за јавно информирање, со непосредни контакти со граѓаните и офицерите на една држава, преку разговори со други извори (дипломати, новинари, трговци, туристи), а само 10% од податоците се собира на класичен разузнавачки начин“.⁶⁸

Меѓутоа, врз основа на досегашното искуство во таа област, јавните или легалните извори на податоците можат да се распределат во некои основни групи:

⁶⁶ Петровић Ђера Славољуб, *Дипломатски практикум*, Београд: Д.Т.А. Трејд, 2004, стр. 79

⁶⁷ Според податоците од 1941 година во САД во мирновремени услови, само 4% од информациите се собираат од военото аташе, наспроти 95% кои се добиваат од отворените извори и 1% од извештаите на тајните агенти. Vagts Alfred, *The Military Attache*, New Jersey: Princeton University Press, 1967, стр. 208.

⁶⁸ Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 139.

- државни и воени организации на земјата-домаќин;
- странски воени претставници;
- средства за јавно информирање;
- единки;
- воено аташе со непосредно набљудување.

Министерството за одбрана и генералштабот на земјата-домаќин имаат мошне развиена дејност за одржување на контакти со странски воени претставници. Таков начин на соработка функционира по принципот на реципроцитет и е прифатен од страна на повеќето земји. Во тој поглед мошне е распространета практиката за непосредно обраќање на военото аташе до соодветно воено министерство. Во таа пригода воениот претставник може да побара да му се достават информации што му се потребни, кои земјата-домаќин не ги класифицирала како државна тајна. Позицијата на военото аташе во амбасадата дава идеални можности за спроведување на активностите за известување преку државните и воените органи во земјата-домаќин. Имено, военото аташе редовно е повикано да присуствува на воени вежби, на тестирањето на нов вид на вооружување, како и на воена опрема. Во тие ситуации неговото забележување може да биде од големо значење. Евентуален страв на државата дека аташето ќе открие некаков значаен податок, се анулира благодарейќи на системот на реципроцитет, односно секоја држава има право да упати свој аташе на исти видови вежби и поради тоа подобро обучените аташеа ќе постигнат во такви услови подобри резултати.

Значаен извор на податоци е, секако, и парламентот на земјата-домаќин. Изучувањето на парламентарните закони во работата, особено на законите кои се однесуваат на безбедноста и одбраната, на предвидениот воен буџет и слични податоци можат да дадат претстава за тоа во кој правец се развиваат воените потенцијали во определена земја, како и какви се идните намери на засегнатата земја со нејзините вооружени сили. Јавна и слободна дискусија во парламентот е обележје на демократските институции, но во исто време е и драгоцен извор на податоци. Меѓутоа, податоците не се добиваат само врз основа на усвоените закони на земјата-домаќин, туку е од голема помош и деталното познавање на членовите на парламентот, односно на нивните политички врски, политичката определеност, како и влијанието во парламентот. Сето тоа се податоци до кои може да се дојде на еден сосема легален начин, а

подоцна благодарение на нив може да се формира целосна слика за состојбата во земјата-домаќин.

Компаниите кои се занимаваат со производство на оружје имено се идентични со компаниите кои се занимаваат со индустриско производство воопшто. Вооружувањето ги бара речиси сите сировини и производи кои се бараат и во секоја друга индустриска гранка. Така се доаѓа до заклучок дека военото стопанство го претставува стопанството воопшто. Оттаму со известувањето за прашањето на индустрискиот развој секако мора да се занимава и воената дипломатија доколку сака да постигне квалитетни резултати. Соработката со странските воени претставници може да биде важен извор на собирање на податоци. Државата-домаќин по повод воените свечености организира заеднички приеми за воените претставници кои се акредитирани. На таквите собири се дава можност да се разменат податоци главно од воена природа. Важно е военото аташе да го обезбеди своето присуство на таквиот вид собири, бидејќи тоа е идеална можност детално да се информира за некое прашање кое е од значење за сопствените вооружени сили (ВС). Поврзаноста со другите воени аташеа во земјата-домаќин му овозможува увид во специјалните воени активности на таа земја. Секако таков вид на поврзаност се остварува со споменатиот редовен контакт на воената дипломатија со сопственото окружување додека било какво затворање во амбасадата и работење на релација работно место-станот му оневозможуваат на воениот дипломат да ги изврши своите задачи. Со оглед дека во таквите ситуации военото аташе е опкружено со своите колеги, мора да има на ум дека не смее да биде премногу индискретен ниту да покажува претерано интересирање за определена тема, бидејќи постои опасност да биде прогласен за шпион и обвинет за дејност која другите исто така ја вршат но вешто и конспиративно. Во таквите ситуации потребен е офицер со искуство кој добро ги познава луѓето од своето опкружување. „Офицер со искуство ќе се снајде, ќе биде иницијатор на воени и други контакти, ќе го насочи своето интересирање и набљудување врз тежиштето и нема да биде откриен”.⁶⁹ Секако дека најрано се започнало со користење на податоците од изворите кои ги објавува

⁶⁹ Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 37.

дневниот печат. Дневниот печат, во борба за што поширок круг на читатели, стануваат обично помалку дискретни отколку што тоа би го посакувале властите на земјата.⁷⁰

Опозиционите весници, исто така, даваат многу повеќе информации отколку печатот и медиумите кои се под контрола на владата. Колку тие извори на информации се пристапни зависи, пред сè, од државата-домаќин. Имено, во текот на периодот на Студената војна, повеќето земји од Варшавскиот договор, но и многу земји од Далечниот Исток, давале мошне оскудни информации за случувањата внатре во сопствената држава. „Многу од тие извори на информации ќе пресушат под рестрикција на тоталитарните режими како што е Русија во периодот на студената војна, кога се отиде толку далеку што беше ставено привременото ембарго за извоз на весници во странство”.⁷¹ Меѓутоа, како тие податоци ќе се искористат во најголема мерка зависи од обученоста на военото аташе, односно од неговото познавање на јазикот на земјата-домаќин. Имено, познавање на јазикот, односно неговото непознавање, може да биде ограничувачки фактор во користењето на тие извори на податоци.

Единките како извор на информации се она подрачје на известување кое мошне често се доведува во врска со шпионското дејствување на военото аташе, пред сè поради фактот, што таков начин на известување е најмалку законски регулирано подрачје. Од друга страна, ваков вид на средства спаѓа меѓу изворите кои во принцип најмногу се користат. Според авторите на книгата *Безбедноста на светот од тајноста до јавноста*, „една од највлијателните разузнавачки служби во светот, израелската разузнавачка служба Мосад, најголемиот број на собраните податоци ги базира токму врз HUMINT (*HUMAN INTeelligence*) средствата, односно врз собирање на податоците од луѓето како непосредни извори на податоци”.⁷² Со кодификација на Виенската конвенција за дипломатските односи е обезбедена компонентата на слобода за општење која во меѓународното право е обезбедена како

⁷⁰ Колкаво е значењето на информациите од дневниот печат ни илустрира случајот со британскиот државјанин Бертолд Јакоб во 1935 год., кој беше киднапиран и испрашуван од припадниците на Гестапо бидејќи изложил факти кои се поклопуваат со вистинската состојба, а кои ги засновал врз извештаите од германскиот печат. Подетално: Ђорђевиќ Обрен, *Шта је то шпијунажа*, Београд: Политика, 1978, стр. 51.

⁷¹ Vagts Alfred, *The Military Attache*, New Jersey: Prince. Univ. Press, 1967, p. 202.

⁷² Делић Милан, Савић Андреја, Бајагић Младен, *Безбедност света од тајности до јавности*, Београд: Полицијска академија, 2002.

посебно прво на дипломатите, а е содржано во системот на нивните привилегии и имунитети.⁷³ Слободата на општењето ја подразбира и слободата на контакти со единки, без оглед дали тие се државјани на државата која ја претставува военото аташе, дали се државјани на земјата-домаќин или се државјани на некоја трета земја.

Сосема е сигурно дека државјаните на земјата која ја претставува военото аташе, а кои престојуваат во истата на подолг временски период, ја познаваат ситуацијата во таа земја, како и состојбата во вооружените сили на земјата-домаќин многу подобро, од повеќето членови на дипломатската мисија. Поради тоа, тие можат да бидат многу значаен извор на податоци. Државјаните на земјата-домаќин можат да дадат уште позначајни податоци преку разговор со военото аташе. Таков вид соработка мора да се спроведува со дискреција, а во таквите контакти можат да се добијат податоци од кои военото аташе и неговата влада ќе имаат корист. Државјаните на трета земја кои немаат дипломатска мисија во земјата-домаќин, заштитата на своите интереси можат да ја остварат преку претставниците на дипломатската мисија кои за тоа имаат одобрување од страна на земјата-домаќин, како и се разбира одобрување од земјата чишто државјани се во прашање,⁷⁴ во разговорите со тие лица се дава можност да се дојде до важни и драгоцени податоци. Како што веќе споменав, тој начин на собирање на податоци најчесто се доведува во врска со конспиративното дејствување на воената дипломатија, пред сè поради фактот што на тој начин му се дава можност на воениот дипломат да дојде во контакт со шпион. Меѓутоа, од друга страна, државата-домаќин е свесна за таквите факти, па следењето на аташето, но и на дугиот дипломатски персонал го довела до границата на совршенство, така што евентуалното незаконско дејствување може лесно да биде откриено. За тоа е свесно и аташето, но и потенцијалниот шпион.

Военото аташе со непосредно набљудување е еден од првите начини за собирање на податоци, познат како опсервирање, односно

⁷³ Виенска конвенција за дипломатските односи, член 27, став I. „Државата кај која се акредитира го дозволува и го штити општењето на мисијата за сите службени цели“

⁷⁴ Виенската конвенција за дипломатските односи, член 45, под с) „Државата која акредитира може да и ја довери заштитата на своите интереси и на интересите на своите државјани на некоја трета држава што ја прифаќа и државата кај која се акредитира“.

набљудување. Таквиот начин на собирање на податоци се применува уште од дамнина и се задржал и до денес. Станува збор за надворешно набљудување на луѓето и на нивните активности, на теренот на земјиштето, природните богатства и сличните податоци, врз основа на кои се спроведува откривање на бараните информации. Позицијата на военото аташе во амбасадата го прави идеален за спроведување на тој вид активности во некоја земја. Со член 26 од Виенската конвенција за дипломатски односи⁷⁵ на дипломатските претставници им се овозможува слободно патување, а со тоа и на военото аташе.

ПОДНЕСУВАЊЕ НА ПРАВОВРЕМЕНИ ИЗВЕШТАИ до сопствената влада е функција која се врши во состав на функцијата за известување, но тоа не значи дека таа има спореден карактер. Вршењето на таа функција е овозможено со член 27 кој дозволува општење со сопствената влада.⁷⁶ „Поднесување на извештаи во исто време е и едната од компонентите на т.н. слобода на општење, која во меѓународното право е обезбедена како посебно право на дипломатските и конзуларните претставници содржано во системот на нивните привилегии и имунитети”.⁷⁷

Барање за правовремено известување е од големо значење за да можат политичките одлуки да се донесат правовремено и успешно. Не се работи само за податоци кои се однесуваат на воените потенцијали, туку и на податоците за економската сила, за индустриската инфраструктура, комуникациските и транспортните системи, политичкото раководство, научниот и технолошкиот развој, социолошките, културните, географските фактори и слично. Ништо не ја гарантира високата успешност на извештаите на военото аташе, доколку тие извештаи не бидат доставени на време, доколку не се почитувани, доколку не им се верува, или уште полошо доколку домашните авторитети воопшто не ги читаат. Така се има случено дека сојузничките сили повеќето информации за вооружените сили на Силите на оската во декември 1941 година ги добиле од

⁷⁵ Виенска конвенција за дипломатските односи, член 26.: Под резерва на законите и прописите кои се однесуваат на зоните во кои е забранет влезот или е посебно регулиран од причини за национална безбедност, државата кај која се акредитира им обезбедува на сите членови на мисијата слобода за патување и движење на својата територија.

⁷⁶ Виенска конвенција за дипломатските односи, член 27. став II: „Во општењето со владата и со другите мисии и конзулати на државата која акредитира, каде и да се наоѓаат тие, мисијата може да ги употребува сите соодветни средства за комуникации, вклучувајќи го дипломатскиот курир и пораките со кодекс или со шифра.“

⁷⁷ Вајовић Петар, Обавештавање као дипломатска и конзуларна функција, Сплит: докторска дисертација, 1965, стр. 124.

рутинските, здодевните и често недоволно вреднуваните набљудувања на воените аташеа.⁷⁸ Без оглед дали информациите се добри или лоши важно е да бидат доставени на време, бидејќи е факт дека лошата вест со текот на време нема да стане подобра. Несаканите извештаи секогаш ќе бидат разгледувани со недоверба во сопствената земја, додека од друга страна добредојдените или посакуваните извештаи ги потврдуваат веќе однапред создадените претстави во сопствената земја од страна на министерството за надворешни работи, на министерството за одбрана и генералштабот во кои тие најмногу ќе веруваат и кои секако најмалку ќе ги негираат. Воено-дипломатските претставништва користат современи средства за комуникација за да достават свои извештаи на време и во заштитена форма.

На тој начин е овозможена побрза комуникација со сопствената земја, со оглед дека од тие земји обично стигнуваат рутински информации, односно податоци кои не бараат специјални мерки за заштита. Меѓутоа, воената дипломатија нема потреба за сите објавени податоци, па затоа военото аташе во дипломатско-конзуларното претставништво издвојува само релевантни факти од областа која ја следи. Сите важни податоци се пропуштаат преку разузнавачкиот млин, односно мораат претходно сите да стигнат на едно место каде што аналитичарите мора темелно да ги претресат за да се открие вистинска вредна информација. Колку време ќе му посветат на таквото дејствие секако зависи од можностите на аташето. Земјите кои имаат економска можност во својата мисија да упатат доволен број луѓе за вршење на сите предвидени задачи секако можат да очекуваат доставување на сите важни информации на време. Од другата страна, земјите кои од причини на економичност ги организирале мисиите на минимум можат да очекуваат тешкотии како во времето на доставување, така и во точноста на информациите. Информациите понатаму се доставуваат до определен круг на корисници, каде што врз основа на нив делумно се влијае врз формирањето на надворешната политика на сопствената земја. Оттаму, може да се заклучи дека без усогласена работа на военодипломатската мисија во странство, како и залагањето на домашните авторитети во нивното редовно користење и најдобрите извештаи на аташето можат да останат безвредни.

⁷⁸ Vagts Alfred, The Military Attache, New Jersey: Prince. Univ. Press, 1967, p. 35.

5. Препораки за Република Македонија како може да ја искористи воената дипломатија како дел од глобалните напори во справување со современиот тероризам

Реално е дека Република Македонија не може сама да одговори на сите видови современи безбедносни закани, како што се: современиот тероризам, организираниот криминал, трговијата со дрога, луѓе, оружје и слично, кои најчесто се со транснационален карактер. Од таа причина, развојот на национален безбедносен систем интегриран во колективната безбедносна структура е стратегиска инвестиција за РМ и важен придонес за евроатлантскиот безбедносен регион. Новото стратегиско опкружување нуди бројни можности, но вклучува и многу нови предизвици и закани кои бараат нови одговори. РМ верува дека тоа е можно само со интеграција во евроатлантските структури, што од своја страна, пак, ќе бара соработка со сите земји од регионот и, пошироко, од евроатлантскиот регион. Во тој контекст Република Македонија мора постојано да ги доизградува своите системи за безбедност и одбрана за да може реално да одговори на побарувањата за прием во колективното членство, меѓу другото, да има сили компатибилни со силите на државите-членки. Денес употребата на војската е само еден од повеќето инструменти кои ѝ стојат на располагање на државата за справување со одделни конфликтни ситуации, кој најчесто последен се активира. Во изменетите околности на опкружувањето во Европа, па и пошироко, модерните армии немаат мисија само за заштита на територијалниот интегритет на земјата, туку се и во функција да одговорат на неконвенционалните закани кои најчесто се транснационални. Ова претпоставува дека и Република Македонија мора да ги реформира и трансформира своите системи според побарувањата на новото време поради изменетата безбедносна средина (приматот на неконвенционалните безбедносни закани), а и заради потребите од придонес со сили во меѓународните операции. Со целосната трансформација на Армијата на Република Македонија беа опфатени и нејзините специјални единици.⁷⁹ Иако тие, според организацијата, обуката и употребата, се придржуваа до стандардите за вакви единици, сепак при

⁷⁹ Подетално за сите претходни организациско-формациски промени на специјалните единици на АРМ види во „Специјалните единици на АРМ“, Жанет Ристоска, Современа македонска одбрана бр. 8, декември 2003.

исполнувањето на определените услови за приближување до НАТО и овие единици претрпеа измени, со цел да се издиференцираат и да го добијат местото што го заслужуваат во новата констелација на силите на армијата, а тоа е да бидат стожерот, јадрото на новата армија.⁸⁰ Според новата формација, Командата на специјалните сили се реструктурира и сите сили за специјална намена на Република Македонија влегоа во составот на Полкот за специјални операции (ПСО). Овој полк се пополни од редовите на постојните специјални единици, но и со нов кадар кој ги исполнува условите. Со трансформацијата беа опфатени припадниците на Единицата за специјална намена „Волци“, Извидувачкиот баталјон и Падобранскиот одред. Од овие единици се пополни 60% од полкот, а другиот дел од други единици, бројната состојба на полкот е 999 припадници. Формирањето на единицата се одвиваше под постојана контрола од НАТО советодавниот тим. Организациско формациски, полкот има бригадна структура и е составен од командант, команда, штаб, командна чета, баталјон за специјална намена („Волци“), ренџерски баталјон („Ренџери“), чета за обезбедување и чета за поддршка. Освен што треба да ги остварува мисиите за одбрана на земјата од агресија од надвор, оваа единица е наменета заради своите специфични можности и за поддршка на полициските единици во справување со сите видови асиметрични закани кои би можеле да влијаат врз внатрешното дестабилизирање на државата, како и за поддршка на надворешната политика на државата при изведување заеднички операции со земјите-членки на НАТО и со други сојузнички држави.⁸¹ Оваа единица мора да поседува елемент за команда и контрола со специјалните мисии, кој треба да биде во тесна координација со Генералштабот на АРМ, но и со штабовите на НАТО алијансата. Според Стратегскиот одбранбен преглед, Полкот за специјални операции во секое време треба да биде подготвен да даде елемент за команда, контрола и разместување, како придонес на НАТО-комбинираните здружени наменски сили за изведување специјални операции, како и за операции во соработка со сојузничките држави. Исто така, оваа единица треба да се фокусира на

⁸⁰ За принципите на организација и употреба на специјалните сили види пошироко во: US Army Field Manual “Doctrine for Special Forces Operations”, FM-31-20, Washington, 1990.

⁸¹ Стратегски одбранбен преглед, Втора фаза, Проценка на потребите на вооружените сили, нивните способности, опремата и поддршката, МО, 2003.

планирањето и на координирањето на специјалните операции, да дава предлози и мислења до воениот врв и до министерот за одбрана за работите поврзани со специјалните мисии. Полкот треба да ја развие доктрината на современите начини на војување според светски достигнувања и според специфичните индивидуални потреби, што значи дека овој полк треба да ги следи сите иновации во однос на обуката, критериумите, доктрината и тактиката на дејствувањето според моделите од земјите-припаднички на НАТО алијансата. Оваа единица е формирана со цел да биде нашиот најквалитетен влог за влез во Алијансата.

За опремувањето на декларираните единици и специјалните сили се планирани средства од Буџетот и тоа предност имаат декларираните единици за мисии во странство. Процесот на опремувањето ќе се одвива етапно и ќе трае некаде до 2013 г. Од средствата на Буџетот е планирана модернизацијата на единиците. За нивни потреби неопходни се современи комуникациски средства, транспортни возила, лично вооружување и опрема. Иако дел од специјалните единици влегоа во полкот со мошне солидна опрема и модерно вооружување (“Волците”), сепак треба да го следат трендот на времето кое укажува на мошне брза промена во однос на вооружувањето, средствата за комуникација и др. Тие секогаш треба да се во можност да му бидат конкурентни на непријателот со современо и софистицирано оружје и опрема. Планирана е и набавка на нови хеликоптери како поддршка за овие единици. За наши услови се јавува потреба за набавка на транспортен авион кој ќе може успешно и брзо да ги превезува припадниците. И во поглед на обуката се посветени доволно внимание и простор за наредниот период, па така до крајот на 2010 година е планирано образовниот систем во Армијата на Република Македонија целосно да биде ефикасен и флексибилен. Приоритет има обуката на декларираните единици за операции предводени од НАТО и оваа обука е целосно приспособена со најновите доктрини, техники и процедури на НАТО, а до 2014 г. оваа адаптација е планирана и со сите команди и единици на АРМ. За таа цел, планирано е армискиот полигон Криволак до крајот на 2012 година да се заврши првата фаза од модернизацијата, уште повеќе да се доизгради и опреми со современа опрема за обука, до ниво на баталјон во сите теренски и климатски услови, со дополнителни капацитети за урбани операции и АБХО (атомско, биолошко, хемиска одбрана) како и за извршување десант од копнен

и од воздушен простор.

Македонското Министерство за внатрешни работи, со своето институционализирање, веднаш ја согледа потребата од поседување специјални единици за борба и директно спротивставување на тероризмот и друг вид закани со асиметрично потекло. Со најновата организација на Министерството за внатрешни работи, Единицата за специјални задачи и Единицата за брзо распоредување се систематизирани во Одделот за посебни единици во рамките на Централните полициски служби.⁸² Формирањето на првата официјална, полициска, специјална единица, која во описот на своите задачи ја вклучуваше и антитерористичката дејност отприлика се совпаѓа со формирањето и на првата официјална специјална единица на АРМ („Волците“). Уште од почеток беа негувани, одржувани блиски врски со припадниците на армиските единици, со цел што поуспешно да се совлада обуката и методско-тактичките принципи на дејствување, затоа што овие принципи на глобално ниво се речиси идентични за сите единици со овој кваликатив. Уште во далечната 1993 година, во рамките на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, се оствари потребата од формирање на посебна единица за специјални намени која ќе има посебно обучен и квалификуван кадар за справување со заканите за безбедноста на Република Македонија кои обичните полициски сили не беа во можност да ги елиминираат со класичен метод на дејствување. Првенствена намена на новосоздадената единица беше да ги попречува и отстранува масовните нереди во државата. Подоцна спектарот на задачите и намена на оваа единица се проширија. Тие се употребуваат за интервенции при определени услови, на определен простор и објекти, при злоупотреба и загрозување на интересите на истите, од лица кои дејствуваат против законските норми на Република Македонија. Оваа единица е именувана како Единица за специјални задачи (ЕСЗ), но во тренд со сличните единици од Армијата кои си избираат метафорично име на некое животно кое ги открива нивните особини („Волци“, „Рисови“, „Соколи“, „Шкорпии“), од 1999 година се нарекуваат „Тигри“. Во оваа специјална единица строго се внимава на одржувањето на константна бројна состојба, па така

⁸² Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО, Глава 2, Одбранбени и воени прашања

приемот на кандидати кој се врши по пат на таен конкурс во Министерството за внатрешни работи не се врши секоја година, туку доколку има потреба од нови припадници. Најчесто обновата се движи по специјалности, и тоа од шест до десет луѓе вкупно. Оваа специјална единица е директно потчинета на Министерството за внатрешни работи, а командант на единицата е министерот за внатрешни работи. Прв субординиран на министерот му е командирот на Единицата, кој има свој заменик-командир. Командирот на единицата за специјални задачи е задолжен да ги достави наредбите од министерот до сите команданти на водовите. Единицата е составена од пет вода и петнаесет одделенија. Првиот и вториот вод се интервентни и се составени од постари и поискусни припадници. Секој вод е специјализиран за одреден вид задачи. Оваа единица најмногу дејствува во случај на внатрешни нереди и загрозувања од типот на напад врз објекти, возови и авиони и при апсење на сторители на кривични дела; вршење претрес во објекти заради заплenuвање оружје, дрога или друг вид илегален материјал; антитерористички дејства; обезбедување објекти и настани; противдиверзантски дејства; ослободување заложници и други дејства за кои постои потреба од нивна интервенција. Припадниците на Единицата најчесто дејствуваат како водови со одредена специјалност и работат самостојно или со поддршка од останатите групи. Во редовите на Единицата за специјални намени на МВР се пријавуваат кандидати доброволци и, освен што треба да е доброволец, кандидатот не треба да биде постар од 25 години, да не е осудуван и да е државјанин на Република Македонија. За да станат припадници на „Тигрите“, пријавените кандидати треба да исполнат одредени критериуми од програмата за селекција. Прелиминарните тестирања опфаќаат информативен разговор во четири очи со командирот на Единицата, решавање на посебни психолошки тестови, проверки на физичката подготвеност и здравствен преглед. Оние што ќе ги исполнат прелиминарните услови се испраќаат на полигоните за обука. Најголемиот дел од обуката се изведува на сопствен оперативен тактичен полигон, но се служат и со други полигони во државата. Обуката е поделена на основна и специјалистичка, трае една година и е стандардна за ваков вид единици. Во втората половина на 2002 година, во рамките на македонското Министерство за внатрешни работи, започна првата позначајна реорганизација на специјалните единици. Единицата за брза интервенција „Лавови“ беше

расформирана, а подоцна следеше и нејзино целосно распуштање. Подоцна, дел од оваа единица, оружјето и опремата влегоа во составот на новоформираната СЕБР, специјална единица за брзо распоредување, сега именувана како Единица за брзо распоредување ЕБР. Официјално, на 27 март 2003 г., со Одлука на Владата на Република Македонија за формирање на Антитерористичка единица, во рамките на Министерството за внатрешни работи е формирана Специјалната единица за брзо распоредување (СЕБР). Формирањето на една ваква специјална единица произлезе од потребата на Република Македонија за формирање единица која брзо ќе се распоредува на целата територија на државата. Дотогаш, во рамките на државата не постоеше единица со такви капацитети. Формирањето на единицата е законски и теоретски поткрепено со одредби од Уставот на Република Македонија, членови од Законот за МВР и определбите на Концепцијата за национална безбедност и одбрана, како и Проценката на загрозеноста на целата територија на Република Македонија. Потребата од формирање ваква единица е неспорна во ерата на зголемените безбедносни нарушувања олицетворени во терористички акти од различен вид и потекло и криминални дејствија и банди кои ги надминуваат можностите на класичните полициски сили. Припадниците на ЕБР се обучени за потрага, блокирање и лишување од слобода на вооружени криминални групи, банди и поединци. Исто така, припадниците на оваа единица се подготвени да се вклучат во пообемни акции на МВР и давање поддршка за борба против организираниот криминал и секој друг пософистициран облик на криминалитет. При секое поголемо нарушување на јавниот ред и мир при поголеми и масовни собири, припадниците на ЕБР се обучени во најкраток можен рок да го воспостават нарушениот јавен ред и мир, како и да се справат со побунетите затворници во КПД. За оваа намена единицата има способност и капацитет олицетворена во 250 (двесте и педесет) врвно обучени специјалци за контрола на толпа и на јавниот ред. Централното јадро за должности во рурална средина е составено од 250 (двесте и педесет) полицајци обучени да извршуваат операции на набљудување, патролирање и приведување во руралните области, спасувачки мисии во високите планински предели и спасувачки мисии при елементарни непогоди, како и за обезбедување поддршка на сите полициски единици на територијата на Република Македонија. Во случај на потреба, припадниците на ЕБР дејствуваат

со поддршка на ЕСЗ и на единиците на АРМ. Основна улога на Единицата за брзо распоредување е да се бори против организираниот криминал во руралните средини и да обезбеди јавен ред со цел да помогне во создавањето на стабилна безбедносна состојба и самостојно изведување на високоризични полициски операции во разни средини.

Како оперативни чекори во глобалните активности кои Република Македонија ќе ги преземе во однос на регионалната и на внатрешната безбедност се:

- примена на национална безбедносна стратегија во која се дефинирани ризиците и заканите по безбедноста на Република Македонија;
- активно вклучување на Република Македонија во антитерористичката коалиција и соодветна обука на институциите на системот и антитерористичките сили;
- идентификација на областите каде што Република Македонија може да направи релевантно учество во одбранбените способности на Алијансата и на регионот;
- подобра координација помеѓу разузнавачките служби и службите за спроведување на законот;
- имплементација на принципот на владеење на правото во Република Македонија;
- реформи во полицијата и примена на принципот на професионалност и компетентност, како и воспоставување на современ модел на полициска организација која одговара на заканите по внатрешната безбедност со соодветни средства и мерки, остварување на принципот на владеење на правото и заштита и почитување на човековите слободи и права.
- разработка на антикорупциската стратегија и кампања.

Преземањето на сите овие активности треба да придонесе да се оствари следново:

- да се стави крај на терористичкото насилство и спречување на мрежите на организиран криминал;
- слобода на движење за сите граѓани на Република Македонија;
- развој на националните стандарди за правда и внатрешни работи усогласени со европските норми;
- непристрасност на судството и полицијата и национален јавен респект

кон правните и полициските институции;

- регионалните активности на Република Македонија треба да обезбедат имплементирање на принципите на добрососедство, стабилност и безбедносна соработка, утврдување на безбедносните предизвици и на инструменти за нивно надминување во стратегиското опкружување.

ЗАКЛУЧОК Глава 3

Во глава 3 има посебно место во современите меѓународни заедници, како прво Превентивната дипломатија која преставува активност и е тесно поврзана со мултилатералната дипломатија, која истовремено бара поврзување на различни надворешно-политички инструменти и методи тоа вклучува дипломатско, политичко, воено, економско и хуманитарно делување, се занимава во решавање на одделни прашања пред тие да станат проблем и ескалираат во вооружен судир.

Во оваа глава исто така даваме детален опис за Агенцијата за перење на пари и финансирање на тероризам, која исто така застапа пред недозволената трговија, од разни типови на криминал со нивно рано откривање и реализирање на терористичките организации.

Во крајниот дел ги доловуваме реформите на АРМ во безбедносниот сектор дека и ние можеме да бидеме полноправна членка во НАТО алијансата, дека и ние рамо до рамо веќе сме полноправен член, со добро менаџирање посветенена професионалност и правилна употреба на стекнатото искуство, Македонија може да добие многу со новиот концепт-нацрт и полноправно членство во НАТО.

5. ЗАКЛУЧОК

Денес, поради сè поголемиот број учесници во меѓународните односи (држави, меѓународни организации, невладини организации, транснационални компании, академски свет и други), фокусот на традиционалната дипломатија се проширува.

Практицирањето на дипломатијата е споделено помеѓу многу повеќе партнери отколку порано. Новите општи приоритети (одржување на мирот, сеопфатна безбедност, унапредување на човековите слободи и права, демократија, плуралистичка практика, спречување на меѓународен тероризам, криминал, корупција), може да водат кон една ренесанса на дипломатијата. Преокупацијата на дипломатијата со адаптирање на технолошките напредоци, не треба да води кон занемарување на промовирањето на општите интереси и вредности. Преку флексибилноста и адаптивноста на дипломатијата, истата може да се јави како универзално добро на 21 век. Од почетокот на своето дејствување до денешниот ден воената дипломатија имала основна функција за да известува за настаните внатре во земјата-домаќин. Со внимателно анализирање на другите военодипломатски функции лесно може да се воочи дека таа функција е од важност и за успешно вршење на другите задачи кои се поставуваат пред воената дипломатија. Имено, за успешно да се спроведува функцијата на преговарање мора да се имаат проверени и точни информации, за да се врши заштита на интересите на сопствената држава и на интересите на нејзините припадници, повторно е важно да се поседуваат информации кои укажуваат на постоење или непостоење на евентуална опасност. Дополнителна причина која укажува на важноста на таа функција се гледа во фактот дека врз основа на информациите од поблиското и подалечното опкружување се врши усогласување на надворешната политика на секоја земја. Секоја држава посебно, односно нејзината воена дипломатија, треба во согласност со тие нови барања да го приспособи дејствувањето кон сопствените потреби. Секако дека функцијата за известување останува и понатаму основна функција на воениот дипломат, но од другата страна функцијата на преговарање слабее во значењето како во општата, така и во воената дипломатија, односно преговарањето сè почесто се пренесува на повисоко ниво, на нивото на специјалните претставници, на владите или на

претседателите на држави. Главната карактеристика на одбранбената дипломатија е комбинираното користење на дипломатски и воени алатки. Активностите на оваа дипломатија вклучуваат разменување на воен совет и помош на земји кои ги реформираат своите одбранбени сектори, формирање мешовити цивилни и воени мисии при конфликтни и постконфликтни закани, развивање нова контрола на оружјето, разоружувањето и мерки за градење на безбедност и доверба, исто така главно како одговор на потребите при конфликтни и постконфликтни закани. Република Македонија е посветена на исполнување на пет надворешно-политички приоритети: членство во НАТО, добивање датум и започнување преговори за полноправно членство во Европската унија, одржување на визната либерализација помеѓу Европската Унија и Република Македонија, надминување на прашањето за разликата за името наметнато од нашиот јужен сосед и засилување на економската и јавната дипломатија. Она што е најзначајно и најприоритетно од аспект на функцијата на Министерството за одбрана е европската и евроатлантска интеграција на Република Македонија, којашто нема алтернатива и е од витален интерес за нејзината долгорочна стабилност и развој, односно за безбедноста и благосостојбата на нејзините граѓани и за зачувувањето на мирот и стабилноста во регионот и пошироко.

Користена литература

1. <http://www.minoritycentre.org/library/rezolucija-1373-saveta-bezbednosti-un>
Усвоена на 4385 седница на Советот за безбедност, 28 септември 2001 година
2. <http://www.slideshare.net/neebitno/65-terorizam-i-antiterorizam>
3. <http://www.slideshare.net/neebitno/65-terorizam-i-antiterorizam>
4. Radoslav Gaćinović Institut za političke studije, Beograd Str. 9
5. <http://www.slideshare.net/neebitno/65-terorizam-i-antiterorizam>
6. Mr Nikola Banićević: Međunarodno pravni i institucionalni aspekti borbe protiv terorizma, 1.2. Definicija terorizma str.11
7. ccvista.taiaex.be/showDoc.asp?celex=32001E0930 преземено од: Заеднички став на Совет на европска унија од 27 декември 2001 година за борба против терпризмот (2001/930/ЦФСП)
8. Преземено од кривичен законик на РМ, www.pravo.org.mk
9. Милојевић, С., Нуклеарни тероризам, Безбедност, Теоријско стручни часопис Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Београд, 3, 2009, стр.47.
10. Bockstette, C., Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques, George C. Marshall European Center for Security Studies, Number 20, December, 2008, стр. 8.
11. Спасески, Ј., Аслимоски, П., “Безбедност, одбрана, мир“, Охрид, 2001, стр. 77.
12. GAO Report, "Information Security: Computer Attacks at Department of Defense Pose Increasing Risks" преземено од <http://www.fas.org/irp/gao/aim96084.htm>, (пристапено на 20.10.2011).
13. Гелке, А., Новата ера на тероризмот и меѓународниот политички систем, Магор, Скопје, 2009, стр. 20.
14. Димовски, З., Тероризам, Скопје, 2007, стр.10.
15. Nacos, B., L., Mass-Mediated Terrorism: The Central Role of the Media in Terrorism and Counterterrorism, New York: Columbia University Press, 2006, стр.32.
16. Милошевиќ, М., Систем државне безбедности, Београд, 2001, стр. 218.
17. Спасески, Ј., Македонија-столб на безбедноста и мирот на Балканот, Скопје, 2005, стр. 185.
18. Николовски, М., Поврзаноста и влијанието на организираниот криминал, тероризмот и политиката, Графотекс, Скопје, 2008, стр. 32.

19. Мијалковски, М., Тероризам против људске безбједности, Дефендологија - Теоријско стручни часопис за питања заштите, безбједности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања, Бања Лука, Година XII, Бр. 25- 26, јуни 2009, стр.45.
20. Симеуновић, Д., Теорија политике, Наука и друштво, Београд, 2002, стр. 159.
21. Flemming, P., Stoht, M., Myths and Realities of Cyberterrorism, Countering Terrorism Through International Cooperation, Courmayer, Italy, 2000, стр. 70-71.
22. Савић, А., Од традиционалног ка постмодерном тероризму, Безбедност, Часопис МУП, Р. Србије, број 5, 2004, стр. 658.
23. Petrovic, D., Samoubilacki terorizam, Institut za Uporedno Pravo, Beograd, 2009, стр. 97.
24. Thomassen, N., Communicative Ethics in Theory and Practice, Macmillan, 1992, стр. 219-222.
25. Савић, А., Од традиционалног ка постмодерном тероризму, Безбедност, Часопис МУП, Р. Србије, број 5, 2004, стр. 661.
26. Zirojevic, T., M., BORBA PROTIV TERORIZMA, Revija za bezbednost, Strucni casopis o korupciji i organizovanom kriminalu, Godina IV, br.2, 2010, стр.117-118.
27. Bockstette, C., Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques, George C. Marshall European Center for Security Studies, Number 20, December, 2008, стр. 9.
28. Bockstette, C., Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques, George C. Marshall European Center for Security Studies, Number 20, December, 2008, стр. 7.
29. Bockstette, C., Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques, George C. Marshall European Center for Security Studies, Number 20, December, 2008, стр. 8.
30. Шикман, М., САМОУБИЛАЧКИ ТЕРОРИЗАМ – ФЕНОМЕНОЛОШКИ И ВИКТИМОЛОШКИ АСПЕКТИ, НБП Наука • безбедност • полиција, Часопис Криминалистичко-полицијске академије, Београд, 2008, стр. 182.
31. Benoist, A., Тероризам је рат глобалног свијета, Хрватско слово, бр. 344, Загреб, 2001.

32. Шикман, М., САМОУБИЛАЧКИ ТЕРОРИЗАМ – ФЕНОМЕНОЛОШКИ И ВИКТИМОЛОШКИ АСПЕКТИ, НБП Наука • безбедност • полиција, Часопис Криминалистичко-полицијске академије, Београд, 2008, стр. 183.
33. Милошевић, М., Стајић, Љ., Модалитети борбе против тероризма у савременим условима, НБП Наука • безбедност • полиција, Часопис Криминалистичко-полицијске академије, Београд, Vol III, No.2, 91-105, 1998, стр.105.
34. Кронин, К., О., Лудс, М., Џ., Напад на тероризмот: Елементи на грандиозна стратегија, Скопје, Нампрес, 2009, стр.1.
35. Николовски, М., Поврзаноста и влијанието на организираниот криминал, тероризмот и политиката, Графотекс, Скопје, 2008, стр. 37.
36. Laqueur, W., The New Terrorism – Fanatism and the Arms of Mass Destruction, London, 1998, стр.3-4.
37. Мијалковски, М., Тероризам против људске безбједности, Дефендологија - Теоријско стручни часопис за питања заштите, безбједности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања, Бања Лука, Година XII, бр. 25- 26, јуни, 2009, стр. 44.
38. Савић, А., Од традиционалног ка постмодерном тероризму, Безбедност, Часопис МУП, Р. Србије, број 5, 2004, стр. 664.
39. Derencinovic, D., Novi antiterorizam na razmedju depolitizacije i dejuridizacije, Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu, 2002/3-4, стр. 3-4.
40. Димовски, З., Тероризам, Скопје, 2007, стр.105.
41. Крајновић, П., Безбједност-Полиција-Грађани, Часопис Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Бања Лука, Година VI, Бр. 1-2/10, стр.250.
42. Шикман, М., САМОУБИЛАЧКИ ТЕРОРИЗАМ – ФЕНОМЕНОЛОШКИ И ВИКТИМОЛОШКИ АСПЕКТИ, НБП Наука • безбедност • полиција, Часопис Криминалистичко-полицијске академије, Београд, 2008, стр. 180.
43. Кеча, Р., ТЕРОРИЗАМ – глобална безбједносна пријетња – Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2012, стр.158.
44. Кеча, Р., ТЕРОРИЗАМ – глобална безбједносна пријетња – Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална,

безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2012, стр.162.

45. Живановић, Г., Приручник за војнике АБХО, Београд, 1983, стр. 65.

46. Crime online: Cybercrime and illegal innovation, Research report: July 2009, преземено од http://eprints.brighton.ac.uk/5800/01/Crime_Online.pdf, (пристапено на 20.10.2011).

47. http://www.ecbs.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=18:2010-05-09-17-54-22&catid=6:forums&Itemid=21&lang=mk

48. Auswärtiges Amt (Hrsg.): ABC der Vereinten Nationen, Berlin 2000, S. 48 (Министерство за надворешни работи (изд.): АБВ на Обединетите нации, Берлин 2000, стр. 48).

49. D. Grieg, „Self-Defence and the Security Council: What Does Article 51 Require?“.

40 ICLQ, 1991 p. 366.

50. Gregory A. Raymond and Charles W. Kegley, „Preemption and Preventive War“, in Howard M. Hensel (ed.), The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict, Aldershot: Ashgate, 2008.

51. Thomas M. Nichols, Eve of Destruction: The Coming Age of Preventive War, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008.

52. („What Strategy for the Greater Middle East? A European View“ –in Readings in European Security, European security forum, London/Brussels, Vol. II. 2004, стр. 185).

53. „Le Monde“, C. Trean/L. Zecchini, 27.2.2004 г.

54. http://www.pravda.gov.mk/documents/elmasri_2.pdf

55. Clausewitz, Karl fon, *О рату*, Београд, Војноиздавачки завод 1954. стр. 86.

56. Вајовић Петар, *Обавештавање као дипломатска и конзуларна функција*, Сплит: докторска дисертација, 1965, стр. 12.

57. Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета, 2004, стр:344

58. *Речник српскохрватског књижевног језика*, Нови Сад: Матица српска; Загреб: Матица хрватска, 1969. 837.

59. Loch K Johnson, *U.S. Intelligence in a hostile world*, New Haven Yale University Press, 1996, p. 24.

60. Милошевић Милан, *Војни информатор*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, Новембар-децембар, број 6, стр. 61.
61. Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 138.
62. Милосављевић Славомир, Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, Београд, „Службени гласник“ 2000, стр. 473.
63. Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета, 2004, стр. 353.
64. Vagts Alfred, *The Military Attache*, New Jersey: Prince. Univ. Press, 1967, p. 111.
65. Маршал Тим, *Игра сенки*, Београд: Самиздат Б92, 2002, 70.
66. Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 139.
67. Kevin M. Cahill, (2000). Preventive diplomacy: stopping wars before they start. Revised and updated editions. The Center for International Health and Cooperation, New York, p. 29.
68. Василевски, В., (2002), Међународно хуманитарно право во вооружени судири, „2-ри Август С“- Штип, стр. 402.
69. Vasić N. Dušan., (2010), Preventivna diplomatija: teorijski concept, normativni okviri i političke kontroverze, Službeni glasnik, Beograd, str. 18.
70. Василевски, В., (2002), Међународно хуманитарно право во вооружени судири, „2-ри Август С“- Штип, стр. 389.
71. Џон Р. Вуд, Џин Серес, (2009), Дипломатски церемонијал и протокол, Издавачки центар ТРИ- Скопје, стр. 23.
72. Langhorne, R., 2006. *“Global Politics”*, Oxford University Press Inc.
73. Петровић Ђера Славољуб, *Дипломатски практикум*, Београд: Д.Т.А. Трејд, 2004, стр. 79.
74. Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 139.
75. Зечевић Милан, *Војна дипломатија*, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 37.
76. Vagts Alfred, *The Military Attache*, New Jersey: Prince. Univ. Press, 1967, p. 202.

77. Делић Милан, Савић Андреја, Бајагић Младен, *Безбедност света од тајности до јавности*, Београд: Полицијска академија, 2002.
78. Вајовић Петар, Обавештавање као дипломатска и конзуларна функција, Сплит: докторска дисертација, 1965, стр. 124.
79. Vagts Alfred, *The Military Attache*, New Jersey: Prince. Univ. Press, 1967, p. 35.
80. „Специјалните единици на АРМ“ Жанет Ристоска, *Современа македонска одбрана* бр. 8, декември 2003.
81. US Army Field Manual “Doctrine for Special Forces Operations”, FM-31-20, Washington, 1990.
82. Стратегиски одбранбен преглед, Втора фаза, Проценка на потребите на вооружените сили, нивните способности, опремата и поддршката, МО, 2003.
83. Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО, Глава 2, Одбранбени и воени прашања.
84. J. Spyer, isto i: J. Staun, “Den nu terror. En globaliseret, netvaerkbaseret terror med potential adgang masseodelaeggelsesvaben” DIIS Report, No 5 (Copenhagen, Danish Institute for International Studies).
85. R. S. Taylor, “The United Nation, International law and the War in Iraq”, World Press Review, dostapno na: [www. worldpres.org /special report](http://www.worldpres.org/specialreport).
86. A. Macdonald, “Legality Of Use of Force Against Iraq”, Matrix Chambers Gray’s Inn, London WC1R 5LN, 10 September, 2002.
87. G. W. Bush, “UN General Assembly in New York City Address, September 12, 2002”, 39 Weekly Comp. Pres. Doc. 1529 80. J. C. Yoo, “International Law and the War in Iraq”, University of California, Berkeley School of Law, Public Law and Legal Theory research, 2004.
88. C. Gray, “From Unity to Polarisation: International Law and the Use of Force against Iraq” (2002) 13 EJIL 1.
89. Jules Lobel and Michael Ratner, “Bypassing the Security Council: Ambiguous Authorizations to use Force, Cease-fires and the Iraqi Inspection Regime”, AJIL 124, 1999.
90. O. Schachter, “In Defense of International Rules on the Use of Force”, 53 U. Chi. L. Rev., 1986.
91. D. J. Harris, *Cases an Materials In International Law*, 5th ed., 1998.